

บทที่ 9

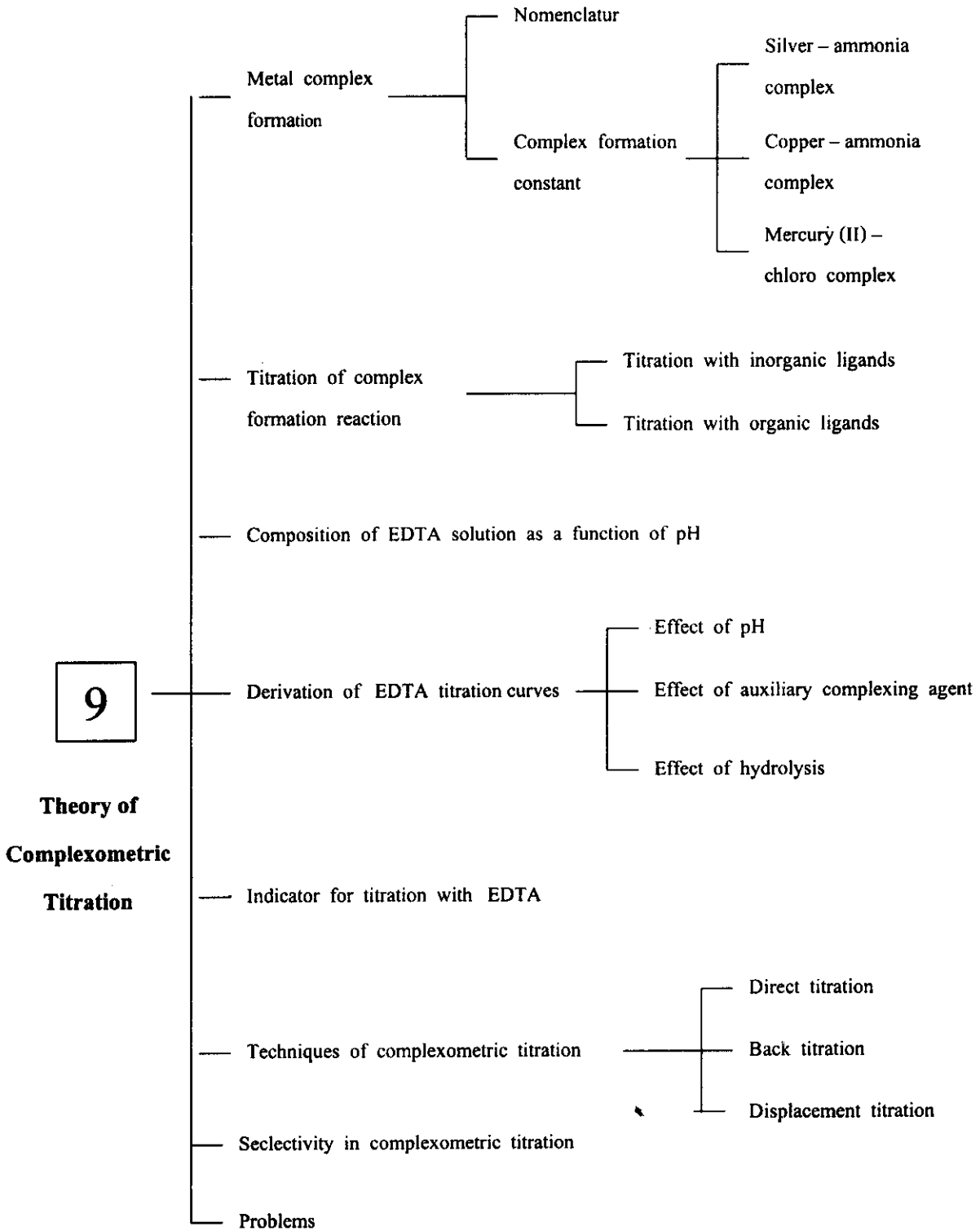
ทฤษฎีของการไทเทรตแบบเกิด

สารเชิงซ้อน

**Theory of Complexometric
Titration**

เค้าโครงเรื่อง

สาระสำคัญ

ปฏิกิริยาของการเกิดสารเชิงซ้อน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทางปริมาตรวิเคราะห์ได้เช่นเดียวกับปฏิกิริยากรด – เบส และปฏิกิริยาการตกตะกอน โดยการไทเทรตไอออนของโลหะด้วยลิแกนด์หรือ complexing agent เมื่อมีอินดิเคเตอร์ที่เหมาะสมสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงสีให้เห็นที่จุดสมมูล การไทเทรตนั้นก็ทำให้ผลถูกต้อง ค่าคงที่ของสมดุลการเกิดสารเชิงซ้อนนั้นมีผลที่จะทำให้การไทเทรตเป็นไปได้หรือไม่ สารเชิงซ้อนที่เสถียรมากหรือมีค่าคงที่ของสมดุลสูง สามารถทำการไทเทรตได้ผลดี โดยปกติความเสถียรของสารเชิงซ้อนจะขึ้นอยู่กับ pH ของสารละลายด้วย ดังนั้นการควบคุม pH ในการไทเทรตแบบสารเชิงซ้อนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทุกครั้งที่ทำการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนจึงต้องมีการใช้สารละลายบัฟเฟอร์ด้วย นักศึกษาคควมีความรู้เกี่ยวกับสารละลายบัฟเฟอร์และการเตรียมสารละลายบัฟเฟอร์จากบทที่ 6

วัตถุประสงค์

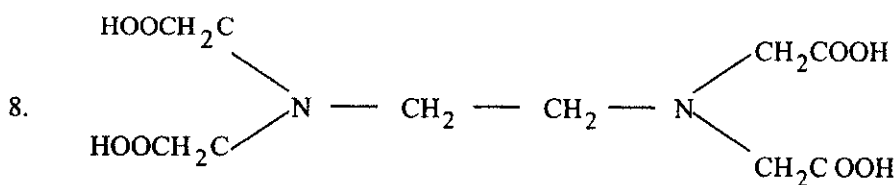
เมื่อศึกษาบทเรียนบทนี้จบแล้วควรทราบ

1. สารเชิงซ้อนคืออะไร และมีปฏิกิริยาการเกิดอย่างไร
2. ค่าคงที่ของการเกิดสารเชิงซ้อน มีความหมายอย่างไร
3. การไทเทรตแบบใช้ลิแกนด์เป็นสารอินทรีย์และสารอินทรีย์ต่างกันอย่างไร
4. ลิแกนด์ชนิดใดที่เหมาะสมสำหรับการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อน
5. ความเข้มข้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ของลิแกนด์ขึ้นอยู่กับ pH จำนวนใดได้อย่างไร
6. วิธีการสร้างไทเทรชันเคอร์ฟ
7. ผลของ pH ที่มีต่อไทเทรชันเคอร์ฟ
8. ผลของคอมเพลกซ์ช่วย (auxiliary complexing agent) ที่มีต่อไทเทรชันเคอร์ฟ
9. อินดิเคเตอร์สำหรับใช้ในการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อน เกิดการเปลี่ยนแปลงสีได้อย่างไร

10. เทคนิคของการไทเทรตแบบโดยตรง ย้อนกลับ และแทนที่ มีหลักการอย่างไร และเมื่อไรจึงใช้เทคนิคนั้น ๆ
11. การไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนสามารถถูกทำให้เกิดการเลือกไทเทรตไอออนที่สนใจได้อย่างไร

แบบทดสอบก่อนเรียน บทที่ 9

1. จงเขียนปฏิกิริยาของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนและค่าคงที่ของสมดุล
.....
.....
2. จำนวนคู่อิเล็กตรอนอิสระที่สามารถเกิดพันธะโคเวเลนต์กับไอออนของโลหะ เรียกว่าอะไร
.....
.....
3. จงยกตัวอย่างลิแกนด์ที่มีคู่อิเล็กตรอนอิสระเพียง 1 คู่ มา 4 ชนิด
.....
.....
4. สารประกอบที่ใช้เป็นคอมเพลกซ์ซิงเอเจนต์ชนิด polydentate ligand ได้แก่สารประกอบชนิดใด
.....
.....
5. จงอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อน $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4\text{Cl}_2$ และ $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$
.....
.....
6. จงยกตัวอย่างการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนชนิดที่ใช้ Inorganic complexing agents
.....
.....
7. การไทเทรตที่ใช้ในการวิเคราะห์หาปริมาณได้คือนั้น ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างไอออนของโลหะกับลิแกนด์ควรเกิดขึ้นในอัตราส่วนเท่าไร
.....
.....

(EDTA) เรียกชื่อเต็มว่าอะไร

9. เมื่อสัญลักษณ์ย่อของ EDTA คือ H_4Y ในสารละลายของ EDTA ควรมีสปีชีส์ใดอยู่บ้าง และปริมาณของแต่ละสปีชีส์ในสารละลายขึ้นอยู่กับอะไร

10. จงทำนายลักษณะเคอร์ฟของการไทเทรต 60.0 ลบ.ซม. ของโลหะ M^{n+} ที่มี 4 โคออดิเนชัน นัมเบอร์ ด้วยลิแกนด์ 3 ชนิด คือ

1. monodentate ligand A เข้มข้น 0.08 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M
2. bidentate ligand B เข้มข้น 0.04 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M
3. quadridentate ligand D เข้มข้น 0.02 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M

กำหนดให้ MA_4 มีค่า $K_{f_1} = 10^8$, $K_{f_2} = 10^6$, $K_{f_3} = 10^4$, $K_{f_4} = 10^2$
 $(\beta_4 = 10^{20})$

MB_2 มีค่า $K_{f_1} = 10^{12}$, $K_{f_2} = 10^8$ ($\beta_2 = 10^{20}$)

MD มีค่า $K_f = 10^{20}$ ($\beta_1 = 10^{20}$)

11. สิ่งที่มีผลต่อเคอร์ฟของการไทเทรตคืออะไรบ้าง และจงอธิบายถึงอิทธิพลของสิ่งนั้น

12. จงยกตัวอย่างอินดิเคเตอร์ที่ใช้ในการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนมา 2 ชนิด

.....
.....

13. เทคนิคของการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนมีกี่วิธี อะไรบ้าง และจงอธิบายหลักการของแต่ละเทคนิค

.....
.....

14. การควบคุมให้การไทเทรตเลือกไทเทรตเฉพาะไอออนที่สนใจทำได้อย่างไรบ้าง จงอธิบาย

.....
.....

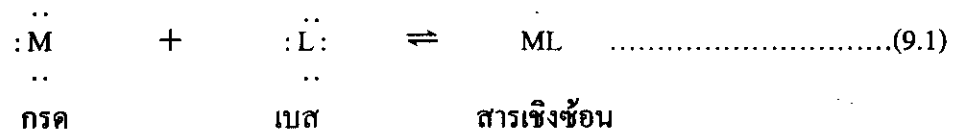

ทฤษฎีของการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อน

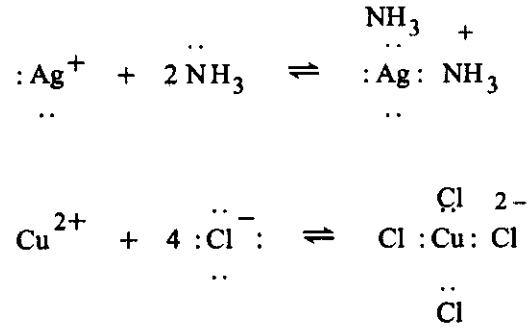
Theory of Complexometric Titration

1. การเกิดสารเชิงซ้อนของโลหะ (Metal Complex Formation)

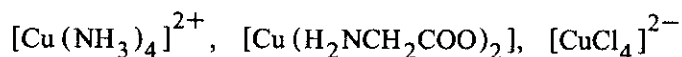
สารเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นระหว่างไอออนของโลหะกับลิแกนด์ (ligand) หรือคอมเพล็กซิงเอเจนต์ (complexing agent) สามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีของ Lewis acid – base ไอออนของโลหะเป็นตัวรับคู่อิเล็กตรอน (electron pair acceptors) จากลิแกนด์

การเขียนปฏิกิริยา (9.1) ยกเว้นการเขียนประจุของโลหะและลิแกนด์ไว้ในปฏิกิริยา ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าไอออนของโลหะ (กรด) สามารถรับคู่อิเล็กตรอนอิสระจากลิแกนด์ (เบส) พันธะที่เกิดขึ้นเป็นพันธะโควาเลนต์ (covalent bond) สารประกอบที่เกิดขึ้นนี้บางครั้งจึงเรียกว่า สารประกอบโคออร์ดิเนชัน (coordination compound) ไอออนของโลหะแต่ละชนิดสามารถรับคู่อิเล็กตรอนได้ในจำนวนที่แตกต่างกัน เช่น Ag^+ สามารถรับคู่อิเล็กตรอนอิสระได้ 2 คู่ Cu^{2+} สามารถรับคู่อิเล็กตรอนอิสระได้ 4 คู่ เป็นต้น

จำนวนพันธะที่เกิดขึ้นในสารประกอบเชิงซ้อนเรียกว่า โคลอดิเนชันนัมเบอร์ (coordination number) ไอออนของโลหะมีชื่อเรียกว่าอะตอมกลาง (central atom) อะตอมกลางที่สามารถรับคู่อิเล็กตรอนอิสระได้ 2 คู่ เรียกอะตอมนั้นว่ามี 2 โคลอดิเนชันนัมเบอร์ ถ้าสามารถรับได้ 4 คู่ เรียกอะตอมนั้นว่ามี 4 โคลอดิเนชันนัมเบอร์ ลิแกนด์ซึ่งเป็นตัวให้อิเล็กตรอนอิสระแก่อะตอมกลางเป็นได้ทั้งแอนไอออน เช่น F^- , Cl^- หรือโมเลกุลที่เป็นกลาง เช่น NH_3 , H_2N-NH_2 ทำให้สารประกอบเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นสามารถเป็นได้ทั้งประจุบวก ประจุลบ หรือเป็นกลาง เช่น

และลิแกนด์ 1 ตัว อาจมีคู่อิเล็กตรอนอิสระได้มากกว่า 1 คู่ ทำให้อัตราส่วนในการเกิดสารเชิงซ้อน M : L มีได้หลายค่า เช่น 1 : 1, 1 : 2, 1 : 4 และ 1 : 6 เป็นต้น

ลิแกนด์ที่มีอิเล็กตรอนอิสระ 1 คู่ เรียกว่า ยูนิเดนเทตลิแกนด์ (unidentate ligand)

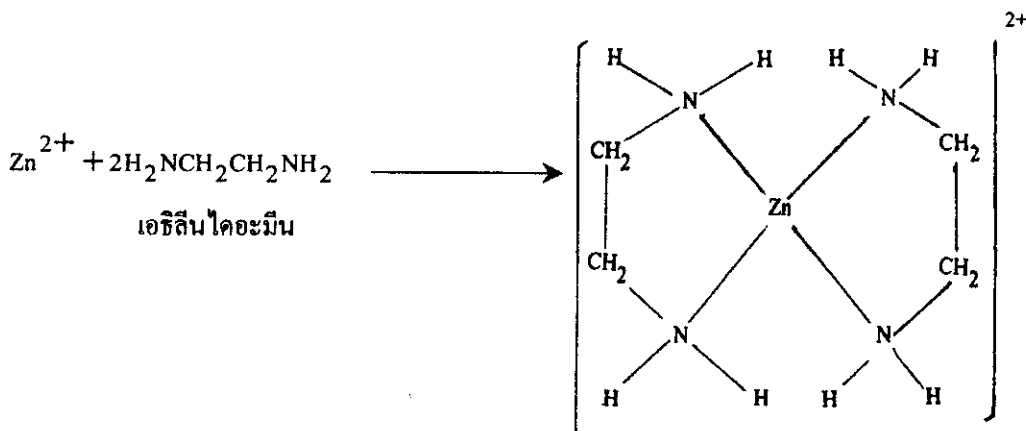
ลิแกนด์ที่มีอิเล็กตรอนอิสระ 2 คู่ เรียกว่า ไบเดนเทตลิแกนด์ (bidentate ligand)

ลิแกนด์ที่มีอิเล็กตรอนอิสระ 3 คู่ เรียกว่า ไตรเดนเทตลิแกนด์ (tridentate ligand)

ลิแกนด์ที่มีอิเล็กตรอนอิสระ 4 คู่ เรียกว่า ควอดริเดนเทตลิแกนด์ (quadridentate ligand)

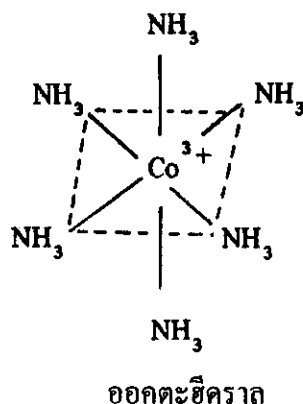
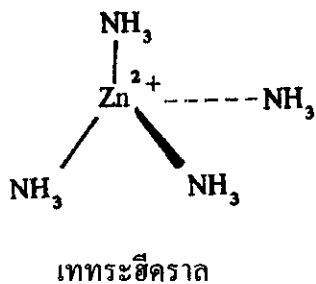
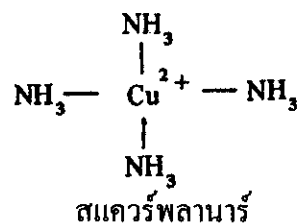
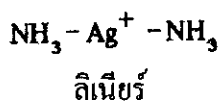
ลิแกนด์ที่มีอิเล็กตรอนอิสระมากกว่า 1 คู่ เรียกโดยทั่วไปว่า โพลีเดนเทตลิแกนด์ (polydentate ligands)

ลิแกนด์ชนิดโพลีเดนเทตลิแกนด์ที่สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะแล้วให้สารประกอบเชิงซ้อนที่เป็นวง (clawlike) เรียกสารประกอบเชิงซ้อนนั้นว่า ซีเลตคอมเพลกซ์ (chelate complex) เช่น

ตัวอย่างโครงสร้างแบบต่าง ๆ

1.1 การเรียกชื่อสารประกอบเชิงซ้อน (Nomenclature)

การเรียกชื่อไอออนโดยทั่วไปมีการเรียกลงท้ายด้วยอัธ (-ous) หรืออิก (-ic) ซึ่งแสดงความแตกต่างระหว่างไอออนที่มีเลขออกซิเดชันต่ำและสูง แต่มิได้เป็นการเจาะจงว่าไอออนนั้นจะมีเลขออกซิเดชันเท่าใด เช่น คิวปรัส (Cuprous) = Cu^+ , คิวพริก (Cupric) = Cu^{2+} และเฟอร์รัส (Ferrous) = Fe^{2+} , เฟอร์ริก = Fe^{3+} แต่การเรียกชื่อสารประกอบเชิงซ้อนจะใช้ชื่อเดิมของโลหะแล้ววงเล็บจำนวนเลขออกซิเดชัน เช่น เหล็ก (II), เหล็ก (III), ซีเรียม (III) และซีเรียม (IV) เป็นต้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าโมเลกุลของสารประกอบเชิงซ้อนสามารถเป็นได้ทั้งประจุบวก, เป็นกลาง และประจุลบ ซึ่งสารประกอบเชิงซ้อนทั้งสามชนิดนี้มีการเรียกชื่อที่ต่างกัน

1.1.1 สารประกอบเชิงซ้อนชนิดที่มีประจุบวก

เมื่อมีการอ่านชื่อธาตุแล้ว ต้องวงเล็บด้วยจำนวนประจุ หรือเลขออกซิเดชันนับเบอร์ ถ้าเป็นธาตุที่มีประจุเดียวก็ไม่จำเป็นต้องวงเล็บแสดงจำนวนประจุ เช่น Na^+ , Al^{3+} เป็นต้น วิธีการอ่านให้อ่านชื่อลิแกนด์ก่อนแล้วตามด้วยชื่อโลหะ ในกรณีที่โลหะเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโมเลกุลของน้ำจะเรียกสารประกอบเชิงซ้อนนั้นว่า aquo-complex การอ่านชื่อให้อ่านจำนวนของน้ำแล้วตามด้วยชื่อโลหะ เช่น $\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6^{3+}$ อ่านเป็น hexaaquochromium (III);

$Zn(H_2O)_4^{2+}$ อ่านเป็น tetra aquozinc (II) ตัวอย่างการอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุบวกแสดงไว้ใน ตารางที่ 9.1

ตารางที่ 9.1 การอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อน ที่มีประจุบวก

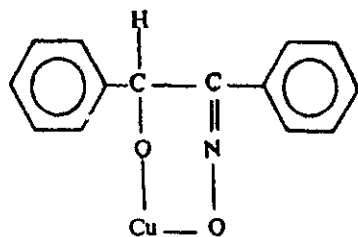
Ligand	Ligand stem name used in complex	Example of complex	Name of complex
Ammonia NH_3	ammine -	$Cu(NH_3)_4^{2+}$	tetraamminecopper (II) ion
Hydroxide ion OH^-	hydroxo -	$Fe(OH)_2^+$	dihydroxoiron (III) ion
Chloride ion Cl^-	chloro -	$PbCl^+$	chlorolead (II) ion
Fluoride ion F^-	fluoro -	CaF^+	fluorocalcium ion
Bromide ion Br^-	bromo -	$HgBr^+$	bromomercury (II) ion
Iodide ion I^-	iodo -	BiI_2^+	diiodobismuth (III) ion
Cyanide ion CN^-	cyano -	$CdCN^+$	cyanocadmium ion
Sulfate ion SO_4^{2-}	sulfato -	$CrSO_4^+$	sulfatochromium (III) ion

สารประกอบเชิงซ้อนในตารางที่ 9.1 สามารถถูกไฮเดรต (hydrate) ด้วยโมเลกุลของน้ำ โดยโมเลกุลของน้ำจะเกิดโคเวเลนต์กับโลหะได้อีกในขณะที่มีลิแกนด์ตัวอื่นอยู่แล้ว ถ้าทราบจำนวนโมเลกุลของน้ำที่เข้าไปอยู่ในสารประกอบเชิงซ้อนแน่นอน ก็สามารถอ่านชื่อสารประกอบชนิดนี้ได้ เช่น sulfatochromium ($CrSO_4^+$) ที่เป็นตัวสุดท้ายในตารางที่ 9.1 สามารถมีโมเลกุลของน้ำเข้าไปไฮเดรตได้ 5 โมเลกุล เป็น $Cr(H_2O)_5SO_4^+$ การอ่านชื่อต้องเรียกชื่อลิแกนด์ที่ไม่ใช่น้ำก่อน ดังนั้นควรเรียกชื่อเป็น monosulfato - pentaquo chromium (III)

หมายเหตุ การอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อนในบทนี้เพื่อความสะดวกและเข้าใจง่าย จึงเขียนเป็นภาษาอังกฤษไม่ทับศัพท์เป็นภาษาไทย

1.1.2 สารประกอบเชิงซ้อนที่มีโมเลกุลเป็นกลาง

สารประกอบชนิดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากลิแกนด์ มีประจุลบและเกิดพันธะกับโลหะที่มีจำนวนประจุเท่ากัน การเรียกชื่อให้อ่านชื่อของโลหะ แล้วตามด้วยลิแกนด์ เช่น

Copper (II) α - benzoin complex

หรือการเกิด โมเลกุลที่เป็นกลางของสารประกอบเชิงซ้อน เกิดจากแคตไอออนเกิดเกลือกับแอนไอออนที่เป็นสารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุเป็นลบ เช่น K_3CoCl_6 (potassium hexachlorocobaltate (III)) การอ่านชื่อให้อ่านชื่อของแคตไอออนก่อน แล้วตามด้วยชื่อของแอนไอออนที่อ่านตามวิธีการอ่านสารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุเป็นลบ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในข้อ 3

1.1.3 สารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุเป็นลบ

แอนไอออนจำพวกเฮไลด์, ซัลเฟต, ไนเตรต, ฟอสเฟต, เปอร์คลอเรต ฯลฯ สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะแล้วให้สารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุเป็นลบ การอ่านชื่อให้อ่านจำนวนและชื่อของลิแกนด์ก่อน แล้วตามด้วยชื่อของโลหะตามระบบของลาตินโดยให้ลงท้ายด้วยเอต (ate) แล้ววงเล็บไว้ด้วยจำนวนประจุของโลหะตามด้วยคำว่าไอออน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 9.2

ประจุของสารประกอบเชิงซ้อนชนิดนี้มีค่าเท่ากับจำนวนเลขออกซิเดชันของโลหะลบด้วยจำนวนประจุของลิแกนด์

สารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุสามารถเกิดเกลือได้ ถ้าเป็นสารประกอบเชิงซ้อนชนิดที่มีประจุบวก สามารถเกิดเกลือกับแคตไอออน และถ้าเป็นสารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุลบ สามารถเกิดเกลือกับแคตไอออน เช่น

K_3CoCl_6 อ่านว่า potassium hexachlorocobaltate (III) ไม่จำเป็นต้องอ่านว่า tripotassium เพราะว่าโพแทสเซียมมีประจุได้ค่าเดียว คือ + 1

$Cd(H_2O)_3BrClO_4$ อ่านว่า bromotriaquocadmium (II) perchlorate

$Cr(NH_3)_3Cl_3$ อ่านว่า trichlorotriamine chromium (III) การอ่านชื่อแบบนี้ตามสูตร แสดงว่าทั้ง NH_3 และ Cl^- เป็นลิแกนด์เกิดพันธะกับโครเมียม แต่ถ้าสารประกอบมีสูตรเป็น $Cr(NH_3)_6Cl_3$ แสดงว่ามีแต่ NH_3 เท่านั้นเป็นลิแกนด์ ส่วน Cl^- ทำหน้าที่เป็นแอนไอออน เพื่อทำให้เกิดเกลือ การอ่านชื่อต้องอ่านเป็น hexaaminochromium (III) chloride

ตารางที่ 9.2 การอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อนที่มีประจุลบ

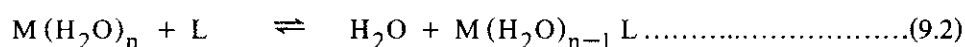
Complex	Element name corresponding to symbol	Name of complex
$CrCl_6^{3-}$	chromium	hexachlorochromate (III) ion
$Fe(CN)_6^{4-}$	ferrum	hexacyanoferrate (II) ion (ferrocyanide)
$Fe(CN)_6^{3-}$	ferrum	hexacyanoferrate (III) ion (ferricyanide)
$Cu(H_2O)Cl_3^-$	cuprum	trichloromonoaquocuprate (II) ion
$Ag(IO_3)_2^-$	argentum	diiodatoargentate (I) ion
$Sn(OH)_4^{2-}$	stannum	tetrahydroxostannate (II) ion
$Sb(OH)Cl_5^-$	stibium	monohydroxopentachlorostibate (V) ion (antimonate is also used)
$AuBr_2^-$	aurum	dibromoaurate (I) ion
HgI_4^{2-}	hydrargyrum	tetraiodomercurate (II) ion (the from 'hydrargyrate' has not caught on)
$PbCl_4^{2-}$	plumbum	tetrachloroplumbate (II) ion

กิจกรรมที่ 9.1

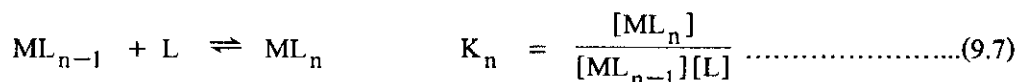
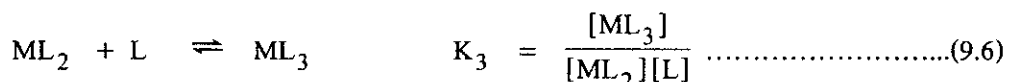
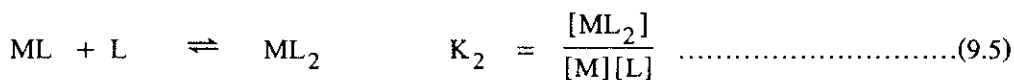
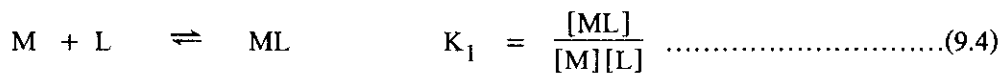
สารประกอบเชิงซ้อนคืออะไร ให้นักศึกษาค้นคว้าหาสารประกอบเชิงซ้อนมา 3 ชนิด (ที่ไม่มีตัวอย่างในหนังสือเล่มนี้) พร้อมทั้งอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อนนั้น

1.2 ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน (Complex formation constant, K_f)

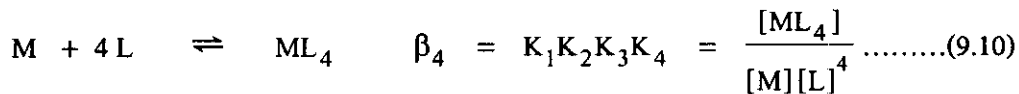
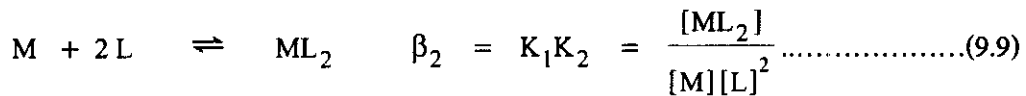
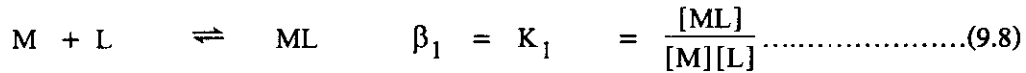
สารประกอบเชิงซ้อนทุกตัว มีโลหะที่สามารถรับคู่ของอิเล็กตรอนได้มากกว่า 1 คู่ ดังนั้นถ้าลิแกนด์เป็นชนิดโมโนเดนเทตลิแกนด์ การเกิดสารประกอบเชิงซ้อนจะเกิดเป็นขั้น (step wise) โดยปกติถ้ามีไอออนของโลหะละลายอยู่ในน้ำ โลหะเหล่านั้นจะถูกไฮเดรตด้วยโมเลกุลของน้ำ ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนพิจารณาจากปฏิกิริยาการแทนที่ของลิแกนด์ที่แรงกว่ากับน้ำดังแสดงในสมการที่ 9.2 และ 9.3 M คือไอออนของโลหะที่มีโคออร์ดิเนชันนัมเบอร์เท่ากับ n และ L คือลิแกนด์ที่แรงกว่าน้ำ

ปฏิกิริยาการแทนที่จะเกิดขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิด ML_n เพื่อเป็นการสะดวกในการเขียนสมการจึงไม่จำเป็นต้องเขียนโลหะในรูปของสารประกอบเชิงซ้อนที่เกิดกับโมเลกุลของน้ำ โลหะที่เกิดสารประกอบเชิงซ้อนอาจมีประจุเป็น +1 หรือ +2 หรือมากกว่าก็ได้ และลิแกนด์อาจจะเป็นกลางหรือเป็นลบก็ได้ ดังนั้นในการเขียนสมการของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน จึงไม่เขียนจำนวนประจุลงไป สามารถเขียนขั้นของการเกิดปฏิกิริยาและค่าคงที่แทนปฏิกิริยาต่างๆ ได้ดังนี้

ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนสามารถแสดงถึงความอยู่ตัว (stable) ของสารประกอบที่เกิดขึ้น ถ้ามีค่ามากแสดงว่าสารประกอบนั้นมีความอยู่ตัวสูง (high stability) ค่าคงที่ทั้งหมดของแต่ละขั้นที่เกิดปฏิกิริยา (Overall formation constant) จะให้สัญลักษณ์เป็น β ดังนี้

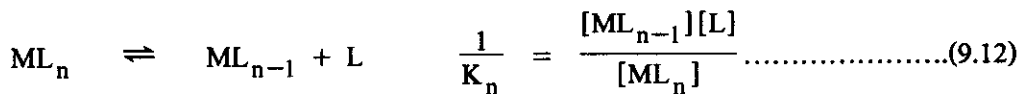
$$\begin{aligned} \beta_1 &= K_1 \\ \beta_2 &= K_1K_2 \\ \beta_3 &= K_1K_2K_3 \\ \beta_4 &= K_1K_2K_3K_4 \\ \beta_n &= K_1K_2K_3K_4 \dots\dots\dots K_n \end{aligned}$$

ในสารละลายที่ประกอบด้วยไอออนของโลหะและลิแกนด์ความเข้มข้นรวมทั้งหมดของโลหะจะมีค่าเท่ากับผลรวมของโลหะที่ไม่ได้เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับสารประกอบเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นทุกสปีชีส์

$$\text{นั่นคือ} \quad C_M = [M] + [ML] + [ML_2] + [ML_3] \dots\dots\dots + [ML]_n \dots\dots\dots(9.11)$$

ในกรณีที่สารละลายมีปริมาณของลิแกนด์มาก ๆ สารประกอบเชิงซ้อนส่วนใหญ่ในสารละลายคือ ML_n ดังนั้นในการคำนวณสามารถตัดสปีชีส์อื่น ๆ ทิ้งได้

กรณีที่ปฏิกิริยาเกิดในทางตรงกันข้าม หรือสารประกอบเชิงซ้อนแตกตัวเป็นลิแกนด์และโลหะอิสระ ค่าคงที่ของการแตกตัวจะมีค่าเป็นส่วนกลับของค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน

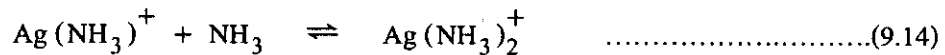
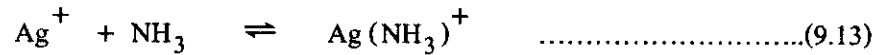

ถ้าค่า $\frac{1}{K_n}$ มีค่าสูงแสดงว่าสารประกอบเชิงซ้อน ML_n ไม่ค่อยอยู่ตัว (instability) โดยปกติค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน (K_n) จะมีค่าสูง เลขกำลังมีค่าเป็นบวก เช่น 1×10^{20}

ส่วนค่าการแตกตัว ($\frac{1}{K_n}$) จะมีค่าต่ำ เลขกำลังเป็นลบเช่น 1×10^{-20} ตารางแสดงค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนชนิดต่างๆ มีอยู่ในภาคผนวกที่ 8 ท้ายเล่ม

1.2.1 Silver - Ammonia Complex

แอมโมเนียสามารถเกิด mono- และ di- amino silver complex ได้ดังนี้

$$K_{f_1} = \frac{[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+]}{[\text{Ag}^+][\text{NH}_3]} \quad \dots\dots\dots(9.15)$$

$$K_{f_2} = \frac{[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+]}{[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+][\text{NH}_3]} \quad \dots\dots\dots(9.16)$$

$$\beta_2 = K_{f_1} K_{f_2} = \frac{[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+]}{[\text{Ag}^+][\text{NH}_3]^2} \quad \dots\dots\dots(9.17)$$

ความเข้มข้นของ $[\text{Ag}^+]$, $[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+]$ และ $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+]$ สามารถคำนวณได้ในเทอมของเศษส่วนโมล (α)

$$\alpha_0 = \frac{[\text{Ag}^+]}{C_{\text{Ag}}} \quad \dots\dots\dots(9.18)$$

$$\alpha_1 = \frac{[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+]}{C_{\text{Ag}}} \quad \dots\dots\dots(9.19)$$

$$\alpha_2 = \frac{[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+]}{C_{\text{Ag}}} \quad \dots\dots\dots(9.20)$$

$$\alpha_0 + \alpha_1 + \alpha_2 = 1$$

$$\text{เมื่อ } C_{\text{Ag}} = [\text{Ag}^+] + [\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] + [\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] \quad \dots\dots\dots(9.21)$$

จาก (9.15) $[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = K_{f_1} [\text{Ag}^+][\text{NH}_3] \quad \dots\dots\dots(9.22)$

จาก (9.16) และ (9.22) $[Ag(NH_3)_2^+] = K_{f_1} K_{f_2} [Ag^+][NH_3]^2$ .....(9.23)

แทนค่า (9.21), (9.22) และ (9.23) ลงใน (9.18)

$$\alpha_0 = \frac{[Ag^+]}{C_{Ag}} = \frac{1}{1 + K_{f_1} [NH_3] + K_{f_1} K_{f_2} [NH_3]^2}$$
 .....(9.24)

ในทำนองเดียวกัน แทน (9.21), (9.22) และ (9.23) ลงใน (9.19) จะได้

$$\alpha_1 = \frac{[Ag(NH_3)^+]}{C_{Ag}} = \frac{K_{f_1} [NH_3]}{1 + K_{f_1} [NH_3] + K_{f_1} K_{f_2} [NH_3]^2}$$
 .....(9.25)

ในทำนองเดียวกัน แทน (9.21), (9.22) และ (9.23) ลงใน (9.20) จะได้

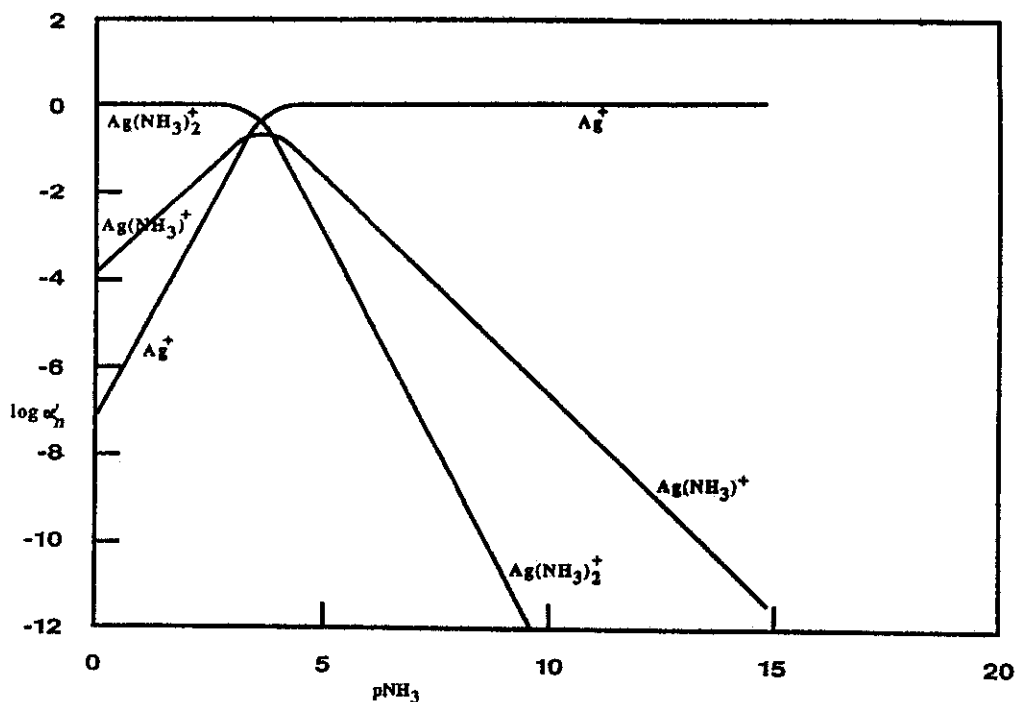
$$\alpha_2 = \frac{[Ag(NH_3)_2^+]}{C_{Ag}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} [NH_3]^2}{1 + K_{f_1} [NH_3] + K_{f_1} K_{f_2} [NH_3]^2}$$
 .....(9.26)

จากสมการที่ (9.24), (9.25) และ (9.26) เมื่อทราบค่าความเข้มข้นของ $[NH_3]$ จะทำให้สามารถคำนวณหาความเข้มข้นของ $[Ag^+]$, $[Ag(NH_3)^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ ในสารละลายได้

กิจกรรมที่ 9.2

ในสารละลายของ $1.00 \times 10^{-3} M AgNO_3$ ที่มี NH_3 เข้มข้น $6.0 M$ จะมีความเข้มข้นของ $[Ag^+]$, $[Ag(NH_3)^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ จำนวนเท่าไรในสารละลาย

เมื่อทำการคำนวณหาค่า α_n ของสารละลาย Ag^+ ในความเข้มข้นของ $[NH_3]$ ปริมาณต่าง ๆ กัน แล้วนำมาสร้างกราฟที่สัมพันธ์ระหว่างค่า α_n และ pNH_3 จะได้กราฟดังแสดงในรูปที่ 9.1

รูปที่ 9.1 แสดงการพลอตระหว่างค่า $\log \alpha_0$, $\log \alpha_1$, $\log \alpha_2$
กับ $-\log[\text{NH}_3]$ หรือ $p\text{NH}_3$

ข้อสังเกต ในการแทนค่าความเข้มข้นของ $[\text{NH}_3]$ ลงในสมการ ถ้าจะให้ผลการคำนวณถูกต้อง ต้องคำนึงว่าในสารละลายของ NH_3 จะมีบางส่วนเป็น NH_4^+ ด้วย ดังนั้นต้องหาคความเข้มข้นที่ถูกต้องของ NH_3 ก่อน ตัวอย่างเช่น สารละลาย 6.0 M NH_3 จะมีความเข้มข้นของไอออนต่างๆ ดังนี้

$$K_b = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]}$$

$$[\text{NH}_4^+] = [\text{OH}^-] = \sqrt{K_b[\text{NH}_3]} = \sqrt{1.76 \times 10^{-5} \times 6.0} \\ = 0.01 \text{ M}$$

จากสมการมวลสมดุล

$$C_{\text{NH}_3} = [\text{NH}_3] + [\text{NH}_4^+]$$

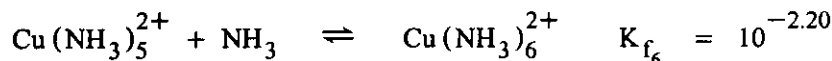
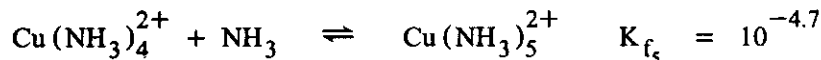
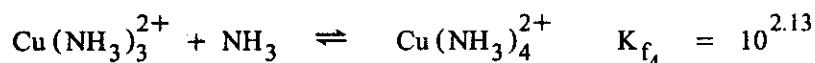
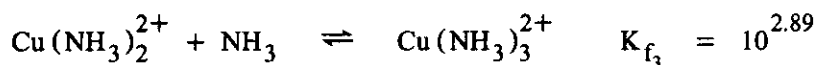
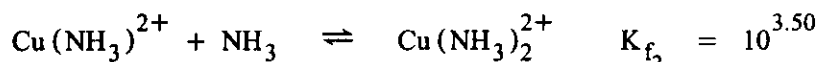
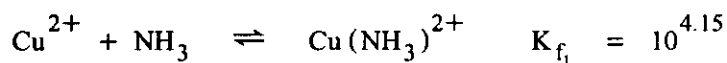
$$6.0 = [\text{NH}_3] + 0.01$$

$$\therefore [\text{NH}_3] = 6.0 - 0.01 = 5.99 \text{ M}$$

ดังนั้นการแทนค่า $[\text{NH}_3] = 5.99 \text{ M}$ จะให้ผลการคำนวณที่ถูกต้องกว่า

1.2.2 Copper - Ammonia Complex

Cu^{2+} สามารถเกิดสารเชิงซ้อนเป็นขั้นกับแอมโมเนีย 6 ขั้น ดังนี้

ค่าคงที่ของการเกิดสารเชิงซ้อนขั้นที่ 5 และ 6 มีค่าน้อยมาก ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสารเชิงซ้อนของ Cu^{2+} กับ NH_3 สารเชิงซ้อนนั้นก็คือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4^{2+}$

ด้วยวิธีการเดียวกับ Silver - ammonia complex สามารถหาเศษส่วนของความเข้มข้นของ Cu - ammonia complex แต่ละสปีชีส์ได้

$$\alpha_0 = \frac{[\text{Cu}^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{1}{1 + K_{f_1}[\text{NH}_3] + K_{f_1}K_{f_2}[\text{NH}_3]^2 + K_{f_1}K_{f_2}K_{f_3}[\text{NH}_3]^3 + K_{f_1}K_{f_2}K_{f_3}K_{f_4}[\text{NH}_3]^4 + K_{f_1}K_{f_2}K_{f_3}K_{f_4}K_{f_5}[\text{NH}_3]^5 + K_{f_1}K_{f_2}K_{f_3}K_{f_4}K_{f_5}K_{f_6}[\text{NH}_3]^6} \quad \dots\dots(9.27)$$

ให้เทอมส่วนของสมการ (9.27) = Z

$$\alpha_1 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} [\text{NH}_3]}{Z}$$

$$\alpha_2 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)_2^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} [\text{NH}_3]^2}{Z}$$

$$\alpha_3 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)_3^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} K_{f_3} [\text{NH}_3]^3}{Z}$$

$$\alpha_4 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} K_{f_3} K_{f_4} [\text{NH}_3]^4}{Z}$$

$$\alpha_5 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)_5^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} K_{f_3} K_{f_4} K_{f_5} [\text{NH}_3]^5}{Z}$$

$$\alpha_6 = \frac{[\text{Cu}(\text{NH}_3)_6^{2+}]}{C_{\text{Cu}}} = \frac{K_{f_1} K_{f_2} K_{f_3} K_{f_4} K_{f_5} K_{f_6} [\text{NH}_3]^6}{Z}$$

เมื่อพลอตกราฟระหว่างค่า $\log \alpha_n$ กับ $-\log [\text{NH}_3]$ หรือ pNH_3 จะได้กราฟดังแสดงใน

รูปที่ 9.2 ถ้าพิจารณาว่า $[\text{NH}_3]$ ระหว่าง 10^{-5} M ถึง 10 M จะพบว่า

เมื่อ $[\text{NH}_3]$ น้อยกว่า $10^{-3.5}$ M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)^{2+}$

เมื่อ $[\text{NH}_3]$ เท่ากับ 10^{-3} M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_2^{2+}$

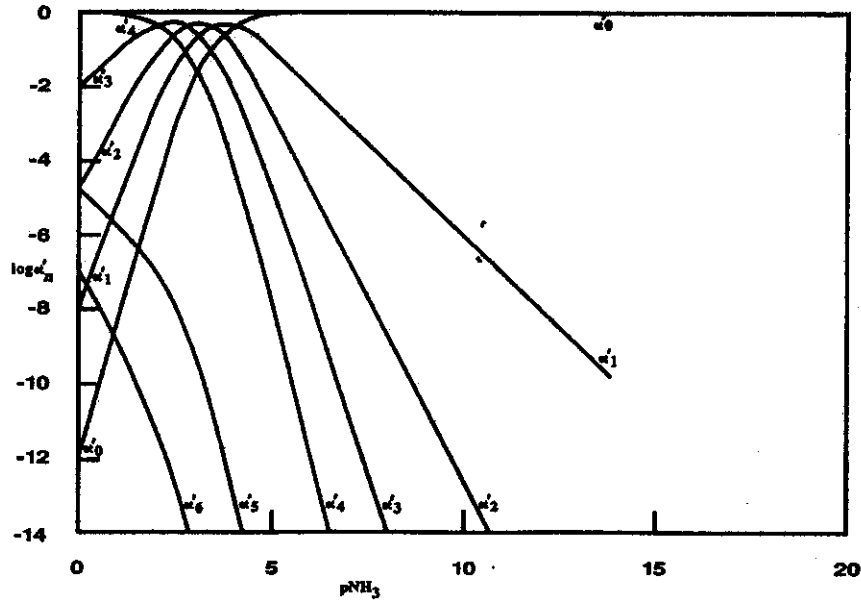
เมื่อ $[\text{NH}_3]$ อยู่ระหว่าง $10^{-2} - 10^{-3}$ M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_3^{2+}$

เมื่อ $[\text{NH}_3]$ มีอยู่มากกว่า 10^{-2} M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4^{2+}$

เมื่อ $[\text{NH}_3]$ ประมาณ 4 M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_5^{2+}$

เมื่อ $[\text{NH}_3]$ ประมาณ 10 M สปีชีส์ส่วนใหญ่ที่พบคือ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_6^{2+}$

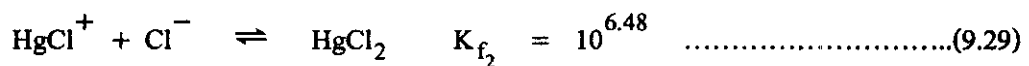
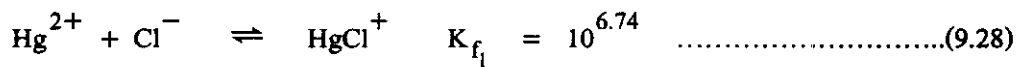
รูปที่ 9.2 แสดงการพลอตกราฟระหว่างค่า $\log \alpha_n$ ของ
Cu - ammonia complex กับ pNH_3

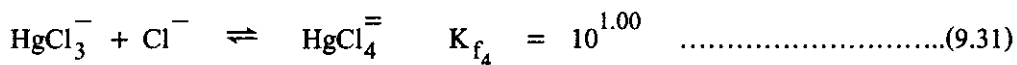
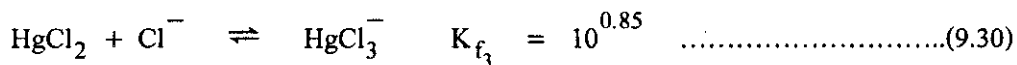
กิจกรรมที่ 9.3

$CuSO_4$ 5.00×10^{-3} มิลลิโมล ถูกเติมลงในสารละลายที่มี 1.00 มิลลิโมลของ NH_3 แล้วทำให้สารละลายมีปริมาตรรวมเป็น 25.0 ลบ.ซม. จงหาความเข้มข้นของ Cu^{2+} ที่ไม่เกิดเป็นสารเชิงซ้อน

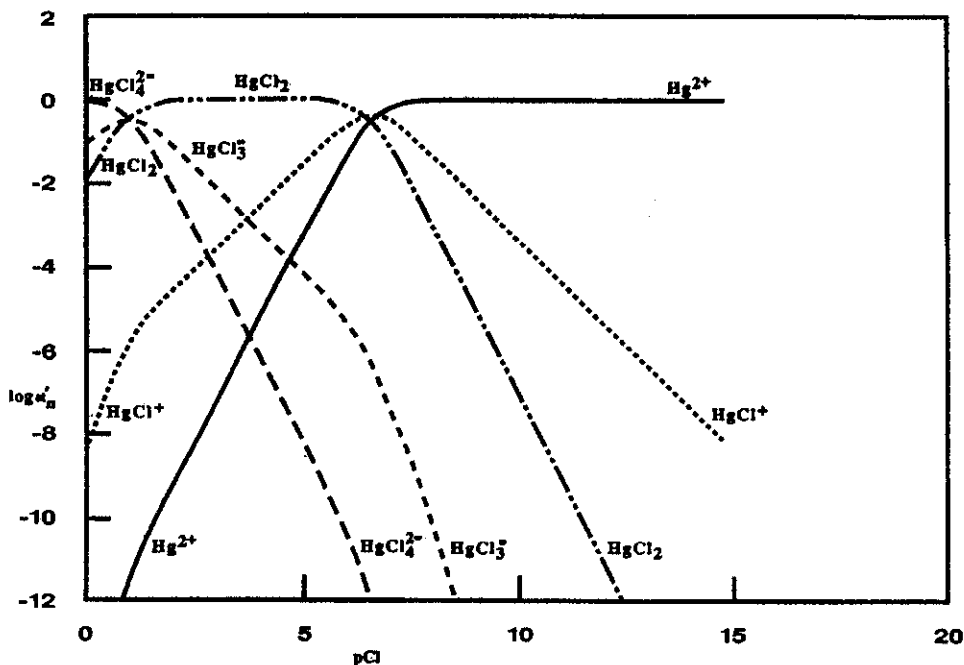
1.2.3 Mercury (II) - Chloro complex

ค่าคงที่ของการเกิดสารเชิงซ้อน mercury (II) - chloro complex มีดังนี้

ด้วยวิธีการเดียวกันกับ Ag - ammonia complex กับ Cu - ammonia complex สามารถหาเศษส่วนของความเข้มข้นของสปีชีส์ต่าง ๆ ของ Hg - chloro complex ได้ และเมื่อสร้างกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่า α_n กับ pCl ดังแสดงในรูปที่ 9.3 จะปรากฏว่าสปีชีส์ของ HgCl_2 มีค่ามากที่สุดในช่วงความเข้มข้นของ Cl^- ประมาณ $10^{-2} - 10^{-6}$ M ซึ่งกว้างกว่าของสปีชีส์อื่น ๆ

รูปที่ 9.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่า $\log \alpha_n$ ของ Hg (II) Chloro complex กับ pCl

กิจกรรมที่ 9.4

จะมี Hg^{2+} ที่เปอร์เซ็นต์ในสารละลายที่สามารถเกิดเป็น HgCl^+ เมื่อสารละลายนี้มี Cl^- อิสระอยู่ $1.0 \times 10^{-8} \text{ M}$

2. การไทเทรตสำหรับปฏิกิริยาการเกิดสารเชิงซ้อน

(Titration of complex – formation reaction)

การไทเทรตสำหรับปฏิกิริยาการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน สามารถสร้างเคอร์ฟของการไทเทรตได้โดยการพลอตกราฟระหว่าง $p -$ ฟังก์ชันของโลหะเป็นแกน y กับจำนวนไทเทรนต์ (ลิแกนด์) ที่เติมลงไปเป็นแกน x กราฟที่ได้มีลักษณะคล้ายคลึงกับปฏิกิริยาการไทเทรตอื่น ๆ ถ้าไทเทรนต์สามารถทำปฏิกิริยากับโลหะได้ในอัตรา 1 : 1 ลักษณะกราฟที่ได้จะมีช่วงชันของเคอร์ฟเพียงที่เดียว แต่ถ้าเป็น 1 : 2 ก็จะมีช่วงชันของเคอร์ฟ 2 ช่วง

สมมติมีไอออนของโลหะที่มีโคออร์ดิเนชันนัมเบอร์เท่ากับ 4 สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อน กับลิแกนด์ชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1) ถ้าเป็นควอดริเดนเทต ลิแกนด์ D

$$K_f = \frac{[\text{MD}]}{[\text{M}][\text{D}]} \quad \dots\dots\dots(9.33)$$

K_f คือ ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน

2) ถ้าเป็นไบเดนเทตลิแกนด์ B

กระบวนการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนนี้จะเกิดเป็น 2 ขั้นตอน คือ

$$K_{f_1} = \frac{[MB]}{[M][B]} \dots\dots\dots(9.37)$$

$$K_{f_2} = \frac{[MB_2]}{[MB][B]} \dots\dots\dots(9.38)$$

$$\beta_2 = K_{f_1} K_{f_2} = \frac{[MB]}{[M][B]} \times \frac{[MB_2]}{[MB][B]} = \frac{[MB_2]}{[M][B]^2} \dots\dots\dots(9.39)$$

3) ถ้าเป็นโมโนเดนเทต ลิแกนด์ A

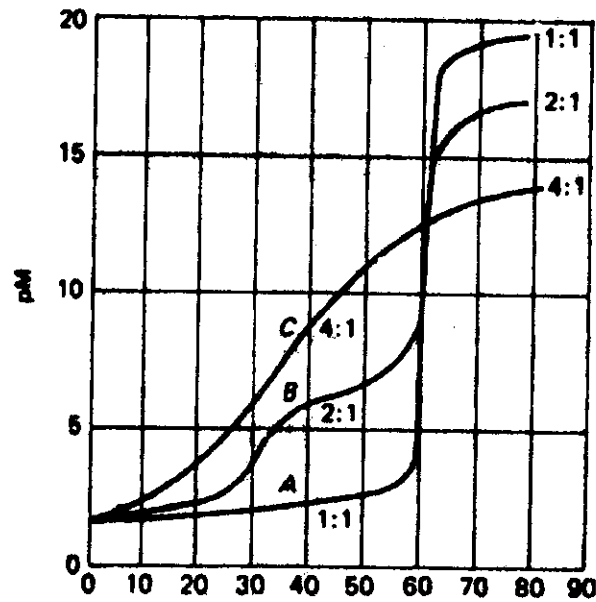

กระบวนการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนจะเกิดเป็น 4 ขั้นตอน, ค่าคงที่ของสมดุลคือ β_4 มีค่าเท่ากับ $K_{f_1} K_{f_2} K_{f_3} K_{f_4}$

เคอร์ฟที่ได้จากการไทเทรตด้วยลิแกนด์ทั้งสามชนิดจะเกิดขึ้นดังที่แสดงในรูปที่ 9.4 โดยที่แต่ละเคอร์ฟที่ได้นั้นมีค่าคงที่ของสมดุลทั้งหมด (β_n) เท่ากับ 10^{20}

- เคอร์ฟ A เป็นปฏิกิริยาระหว่างโลหะกับลิแกนด์ D ซึ่งมีค่า $\beta_1 = 1.0 \times 10^{20}$
- เคอร์ฟ B เป็นปฏิกิริยาระหว่างโลหะกับลิแกนด์ B ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นมี 2 ขั้นตอน โดยที่ $K_{f_1} = 1 \times 10^{12}$ และ $K_{f_2} = 1 \times 10^8$ ซึ่งจะมีค่า $\beta_2 = 1 \times 10^{20}$ ค่า K_{f_1} และ K_{f_2} ต่างกันมากพอ จึงทำให้เห็นช่วงชันของเคอร์ฟได้ทั้ง 2 ช่วง
- เคอร์ฟ C เป็นปฏิกิริยาระหว่างโลหะกับลิแกนด์ A ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นมี 4 ขั้นตอน โดยที่ $K_{f_1} = 1 \times 10^8$, $K_{f_2} = 10^6$, $K_{f_3} = 10^4$ และ $K_{f_4} = 10^2$ ซึ่งจะมีค่า $\beta_4 = 1 \times 10^{20}$ จากรูปจะเห็นได้ว่า เคอร์ฟไม่สามารถแยกให้เห็นการเกิดปฏิกิริยาแต่ละขั้นตอนได้ ทั้งนี้เพราะค่า K_f แต่ละค่ามีค่าต่างกันไม่มากพอ

จากลักษณะของเคอร์ฟที่ได้จากการไทเทรตลิแกนด์ชนิดต่าง ๆ จะสรุปได้ว่าลิแกนด์ที่สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะได้ในอัตราส่วน 1 : 1 จะเป็นไทเทรนต์ได้ดีกว่าลิแกนด์ชนิดอื่น

ปริมาตรของลิแกนด์ที่เติม (ลบ.ซม.)

รูปที่ 9.4 เคอร์ฟของการไทเทรต

- A) 60.00 ลบ.ซม. ของ 0.020 M ของโลหะ M กับ 0.020 M ลิแกนด์ D
- B) 60.00 ลบ.ซม. ของ 0.020 M ของโลหะ M กับ 0.040 M ลิแกนด์ B
- C) 60.00 ลบ.ซม. ของ 0.020 M ของโลหะ M กับ 0.080 M ลิแกนด์ A

2.1 การไทเทรตโดยใช้ลิแกนด์ที่เป็นสารอนินทรีย์

(Titration with inorganic ligands)

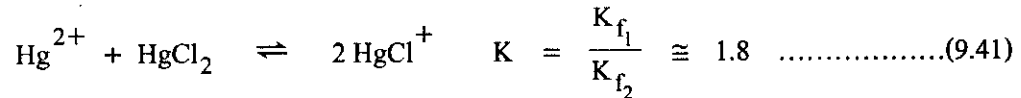
สารอนินทรีย์ที่ใช้เป็นลิแกนด์ทั้งหมด คือ ชนิดยูนิเดนเทตลิแกนด์ ซึ่งจะทำให้เกิดปฏิกิริยาเป็นขั้นในการไทเทรต ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการไทเทรตที่มีปฏิกิริยาเกิดเป็นขั้น จะทำให้หาจุดสมมูลได้ยาก เพราะลักษณะของส่วนชันของเคอร์ฟไม่ชัดเจน ดังนั้นการไทเทรตโดยวิธีนี้จึงไม่ค่อยพบจะมีเพียง 2 ชนิดเท่านั้นที่ใช้กัน คือ การไทเทรตคลอไรด์ หรือไอโอไดด์ด้วยปรอท และการไทเทรตไซยาไนด์ด้วยเงินไอออน ซึ่งวิธีการทั้งสองนี้เป็นวิธีการที่เก่าแก่ที่สุดในการวิเคราะห์ทางการวัดปริมาตรโดยการเกิดสารเชิงซ้อน

2.1.1 การไทเทรตคลอไรด์ด้วยปรอท

ปรอทสามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับคลอไรด์ได้โดยใช้คลอไรด์ 4 ไอออน เกิดเป็น HgCl_4^{2-} และมีขั้นตอนของการเกิดปฏิกิริยาดังสมการที่ 9.28 และ 9.31

คลอไรด์ไอออนสามารถถูกไทเทรตได้ด้วยสารละลายของเกลือเมอร์คิวริกไนเตรด $[\text{Hg}(\text{NO}_3)_2]$ หรือเมอร์คิวริกเปอร์คลอเรต $[\text{Hg}(\text{ClO}_4)_2]$ จากค่า K_{f_2} และ K_{f_3} จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงที่มีค่าต่างกันมาก ดังนั้นตรงจุดที่ปฏิกิริยาเกิด HgCl_2 เกือบจะสมบูรณ์ จะมีการเปลี่ยนแปลงค่า pHg อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถหาจุดสมมูลได้จากการไทเทรตขั้นที่ 2 มีอินดิเคเตอร์หลายตัวที่สามารถชี้บอกจุดยุติในการไทเทรตนี้ได้ อินดิเคเตอร์ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ โซเดียมไนโตรพรัสไซด์ $[\text{Na}_2\text{Fe}(\text{CN})_5\text{NO}]$ และไดฟีนิลคาร์บาโซน $[\text{C}_6\text{H}_5(\text{NH})_2\text{CON}_2\text{C}_6\text{H}_5]$

อินดิเคเตอร์ไนโตรพรัสไซด์สามารถเกิดตะกอนขาวกับ Hg^{2+} จุดยุติสังเกตได้จากตะกอนขาวของเมอร์คิวริกไนโตรพรัสไซด์ที่เกิดขึ้นโดยใช้ $[\text{Hg}^{2+}]$ ส่วนที่เกินพอ การเติมอินดิเคเตอร์ให้เต็มเมื่อใกล้ถึงจุดยุติ อย่างไรก็ตาม $[\text{Hg}^{2+}]$ ที่มีอยู่ที่จุดยุติต้องไม่มากเกินไป จนทำให้เกิดปฏิกิริยา (9.41) ซึ่งทำให้การไทเทรตเกิดการย้อนกลับได้

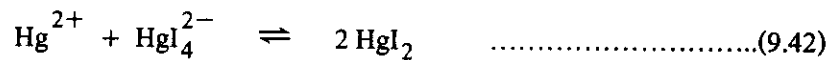

แสดงว่าจุดยุติที่ปรากฏขึ้นนั้นเกินจุดสมมูล คือต้องใช้ Hg^{2+} เกินพอจึงจะเกิดตะกอน การแก้ไขไม่สามารถทำได้ โดยการทำอินดิเคเตอร์แบลนด์ เพราะว่าในสารละลายที่ทำการไทเทรตจริงที่จุดสมมูลมี HgCl_2 เกิดขึ้นและอาจเกิดปฏิกิริยา (9.41) นี้ได้ แต่ในสารละลายของแบลนด์ไม่มีสภาพเช่นเดียวกันนี้ ดังนั้นการแก้ไขต้องนำปริมาณของ HgCl_2 ที่เกิดขึ้นและปริมาตรของสารละลายเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย และนอกจากนี้ pH ของสารละลายยังมีผลด้วย วิธีการแก้ไขที่ดีที่สุดคือ ใช้วิธีของคอลลัทซ์ฮอฟฟ์ และสแตนเจอร์ (Kothoff and Stenger¹) โดยวิธีการนี้พบว่าถ้าสารละลายสุดท้ายของการไทเทรตมีปริมาตร 100 ลบ.ซม. และ HgCl_2 เข้มข้น 0.025 M ค่าที่ต้องนำมาแก้ไขประมาณ 0.2 ลบ.ซม. การใช้วิธีนี้สารละลายต้องมีฤทธิ์เป็นกรด และเจือจางโดยมีขนาดความเข้มข้นของคลอไรด์ประมาณ 10 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เดซิเมตร

¹ I.M. Kolthoff and V.A. Stenger, *Volumetric Analysis*, 2 ed., Vol II Interscience Publisher New York, 1947 หน้า 332.

อินดิเคเตอร์ไดฟีนิลคาร์บาโซน (diphenyl carbazone) สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนที่มีสีม่วงกับปรอทไอออน การใช้อินดิเคเตอร์ชนิดนี้ต้องควบคุม pH ของการไทเทรตให้อยู่ในช่วง 3.2 ถึง 3.3 เท่านั้น โดยใช้กรดไนตริก การใช้อินดิเคเตอร์นี้สามารถใช้ได้ดีกับสารละลายที่เจือจางมาก ๆ ในช่วง 1 – 100 ppm ซึ่งเหมาะกับการหาปริมาณคลอไรด์ในน้ำและในเลือด

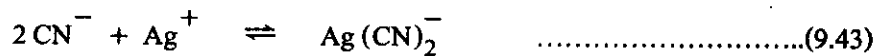
การใช้ปรอทในการไทเทรต (mercurimetric titration) ยังสามารถใช้ในการหาปริมาณของ Br^- , SCN^- , CN^- และ I^- ได้อีกด้วย ในโตรพลัสไซด์ไม่สามารถใช้เป็นอินดิเคเตอร์ในการไทเทรตไฮโอไซยาเนตได้ เพราะวาสิของตะกอน $\text{Hg}(\text{SCN})_2$ จะบังสีของตะกอนเมอร์คิวริกไนโตรพรัสไซด์ ในกรณีนี้อินดิเคเตอร์ที่ใช้คือ Fe^{3+} ซึ่งจะทำให้เกิดสีแดงของ FeSCN^{2+} การไทเทรตไอโอด์โดยใช้ปรอท ไม่ค่อยนิยมนัก เพราะวามื่อเกิดตะกอน HgI_4^{2-} แล้วจะทำให้เกิดปฏิกิริยาข้างล่างนี้ตามมา

แต่อย่างไรก็ตามการเกิดปฏิกิริยาข้างบนนี้สามารถใช้เป็นอินดิเคเตอร์ได้คือจุดยุติสังเกตได้จากตะกอนของ HgI_2 ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีข้อเสียตรงที่ว่าจุดยุติถึงหลังจุดสมมูล

2.1.2 การไทเทรตไซยาไนด์ด้วยเงินไอออน

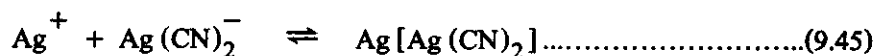
การวิเคราะห์หาปริมาณไซยาไนด์โดยการไทเทรตกับเงินไอออนเรียกว่าวิธีไลบิก (Liebig Method) ซึ่งค้นพบโดยนักวิทยาศาสตร์ชื่อไลบิก ในปี ค.ศ. 1851 สารประกอบเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นจากการไทเทรตคือ dicyanoargentate (I) ion $[\text{Ag}(\text{CN})_2]^-$

ค่าคงที่ของสมดุลของปฏิกิริยาข้างบนมีค่าประมาณ 10^{21} ซึ่งนับว่า $[\text{Ag}(\text{CN})_2]^-$ เป็นสารประกอบเชิงซ้อนที่เสถียรมาก โดยปกติจุดยุติสังเกตได้จากตะกอนเงินไซยาไนด์ที่เกิดขึ้นดังนี้

หรือ

ตะกอนของ AgCN สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อปริมาณของ CN^- ที่ถูกไทเทรตลดลงโดยที่ยังไม่ถึงจุดสมมูล จากค่าคงที่ของสมดุล สามารถแสดงได้ว่าตะกอน AgCN สามารถเกิดขึ้นได้ก่อนถึงจุด

สมมูลของ $\text{Ag}(\text{CN})_2^-$ โดยมีข้อผิดพลาดไม่เกิน 2% ในทางปฏิบัติเมื่อหยด Ag^+ ลงไปจะทำให้บริเวณที่หยด Ag^+ เกิดการอิ่มตัวสามารถเกิดตะกอน AgCN หรือ $\text{Ag}[\text{Ag}(\text{CN})_2]$ ขึ้นได้ ซึ่งเป็นเหตุให้เห็นตะกอนก่อนถึงจุดสมมูลมากกว่าความจริงมาก (เกิดข้อผิดพลาดมากกว่า 2%) แต่ถ้าตะกอนสามารถละลายกลับมาได้อีก ข้อผิดพลาดนี้ก็ไม่ใช่ปัญหา แต่ปรากฏว่าตะกอนนี้ละลายช้ามาก การแก้ไขอาจทำได้โดยการคนสารละลายแรง ๆ ขณะไทเทรต และทำการไทเทรตช้า ๆ เมื่อใกล้ถึงจุดสมมูล แต่การแก้ไขโดยวิธีนี้ก็ยังไม่ใช่วิธีที่ไม่ได้ผลนัก ข้อผิดพลาดอีกข้อหนึ่งที่เกิดขึ้นคือการสังเกตเห็นตะกอน AgCN ที่เกิดขึ้นทำได้ยาก

วิธีการแก้ไขปัญหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นพบโดยนักวิทยาศาสตร์ชื่อ เดนิเจส (Deniges) ทำได้โดยเติมไอโอไดด์ลงไปเป็นอินดิเคเตอร์ ตะกอนของ AgI สามารถสังเกตเห็นได้ง่ายกว่า เพราะว่ามีค่าการละลายต่ำกว่า ทำให้เกิดตะกอน AgI ได้มากกว่า AgCN ณ จุดที่มีความเข้มข้นของ Ag^+ เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามก็อาจเกิดปัญหาที่เห็นจุดยุติก่อนจุดสมมูลได้ เนื่องจากการหยด Ag^+ ลงในสารละลาย ทำให้เกิดการอิ่มตัวเฉพาะจุดอาจทำให้เกิดตะกอน AgCN ได้ก่อนเหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้จึงต้องเติมแอมโมเนียลงไปในสารละลายที่จะไทเทรตด้วย เพื่อทำให้เกิดเป็น $\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+$ ที่ละลายน้ำได้ เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดตะกอน AgCN แต่ไม่ได้ป้องกันการเกิดตะกอน AgI แอมโมเนียที่เติมลงไปไม่ขัดขวางการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน $\text{Ag}(\text{CN})_2^-$ และไม่รบกวนปฏิกิริยาการไทเทรตแต่อย่างใด จุดยุติสามารถเห็นได้ชัดเจน ตะกอน AgI ไม่เกิดก่อนถึงจุดสมมูล เพราะถ้าไซยาไนด์ยังถูกไทเทรตไม่หมด Ag^+ ก็ไม่สามารถทำปฏิกิริยากับ I^- ให้ AgI ได้ ความเข้มข้นของแอมโมเนียและไอโอไดด์ที่ใช้มีความสำคัญมาก ถ้าน้อยเกินไปจะทำให้เห็นจุดยุติหลังจุดสมมูล ถ้ามักเกินไปจะทำให้เห็นจุดยุติก่อนจุดสมมูล วิธีที่เหมาะสมที่สุดคือสารละลายควรมีความเข้มข้นของแอมโมเนียเป็น 0.3 M และโพแทสเซียมไอโอไดด์ควรใช้ประมาณ 0.2 กรัม ต่อสารละลาย 100 ลบ.ซม. ในสภาวะที่เหมาะสมการไทเทรตโดยวิธีนี้จะให้ผลถูกต้องมาก และจุดยุติชัดเจน วิธีการนี้ถูกนำมาใช้มากเช่นกันในการทดลอง แต่อย่างไรก็ตามต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษเพราะสารละลายของไซยาไนด์เป็นพิษมาก

ตารางที่ 9.3 ตัวอย่างการไทเทรตโดยใช้ลิแกนด์เป็นสารอินทรีย์

ไทแทนด์	สารที่ต้องการวิเคราะห์	หมายเหตุ
Hg(NO ₃) ₂	Br ⁻ , Cl ⁻ , SCN ⁻ CN ⁻ , thiourea	ผลที่ได้คือสารประกอบเชิงซ้อนของปรอท (II) ที่เป็นกลาง
AgNO ₃	CN ⁻	ผลที่ได้คือ Ag(CN) ₂ ⁻ อินดิเคเตอร์คือ I ⁻ ไทเทรต จนกระทั่งเกิดตะกอนของ AgI
NiSO ₄	CN ⁻	ผลที่ได้คือ Ni(CN) ₄ ²⁻ อินดิเคเตอร์คือ AgI ไทเทรต จนกระทั่งตะกอนของ AgI หายไป
KCN	Cu ²⁺ , Hg ²⁺ , Ni ²⁺	ผลที่ได้คือ Cu(CN) ₄ ²⁻ , Hg(CN) ₂ , Ni(CN) ₄ ²⁻

กิจกรรมที่ 9.5

จงอธิบายถึงเหตุผลที่การไทเทรตโดยใช้ลิแกนด์เป็นสารอินทรีย์ มีอยู่ไม่กี่ชนิดเพราะเหตุใด และการไทเทรตชนิดใดที่ให้ผลได้ถูกต้องที่สุด

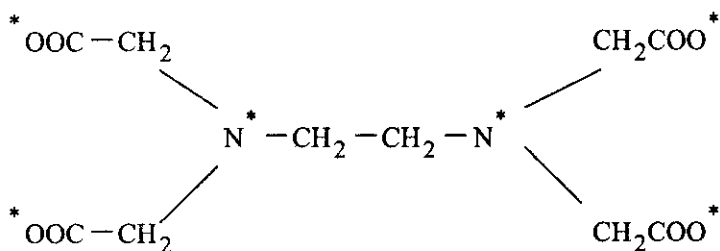
2.2 การไทเทรตโดยใช้ลิแกนด์ที่เป็นสารอินทรีย์ (Titration with organic ligands)

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าการไทเทรตที่ดี โลหะกับลิแกนด์ควรเกิดสารประกอบเชิงซ้อนใน อัตราส่วน 1 : 1 ดังนั้นลิแกนด์ที่นำมาใช้ไทเทรตจึงต้องเป็นชนิดโพลีเดนเทตลิแกนด์ ลิแกนด์ที่เป็นชนิดโพลีเดนเทตลิแกนด์ทุกชนิด คือ สารประกอบอินทรีย์ สารประกอบอินทรีย์ชนิดที่นำมาใช้ในการไทเทรตมากที่สุด คือสารประกอบประเภทอะมีนและกรดอะมิโน โพลีคาร์บอกซิลิก สารประกอบพวกนี้สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนที่เสถียรได้กับโลหะหลายตัวจึงสามารถนำมาใช้ในการไทเทรตได้ สารประกอบที่ใช้กันมากที่สุดคือ กรดเอธิลีนไดอะมีนเทระแอสติก

(ethylenediaminetetraacetic acid บางครั้งเรียกชื่อเป็น ethylenedinitrilotetraacetic acid) มีสูตรเป็น $(\text{CH}_2\text{COOH})_2 - \text{N} - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{N} - (\text{CH}_2\text{COOH})_2$ มีสัญลักษณ์ย่อเป็น EDTA (H_4Y)

EDTA เป็นสารประกอบประเภทกรดอะมิโนโพลีคาร์บอกซิลิกที่มีคุณสมบัติเป็นกรดอ่อนที่มีค่าคงที่ของการแตกตัว ดังนี้ $\text{pK}_1 = 2.0$, $\text{pK}_2 = 2.67$, $\text{pK}_3 = 6.16$ และ $\text{pK}_4 = 10.26$ EDTA สามารถใช้เป็นไทเทรนต์ในการไทเทรตโลหะหลายตัวได้ดีเพราะ

1) เมื่อ EDTA แตกตัวให้โปรตอนไปทั้งหมด 4 ตัว จะทำให้ EDTA เกิดคู่อิเล็กตรอนอิสระอยู่ 6 คู่ ที่สามารถเกิดพันธะชนิดโคออร์ดิเนตกับโลหะได้ โดยอิเล็กตรอน 2 คู่มาจากไนโตรเจนและอีก 4 คู่ มาจากออกซิเจน (ตรงที่แสดงเครื่องหมาย * ไว้)

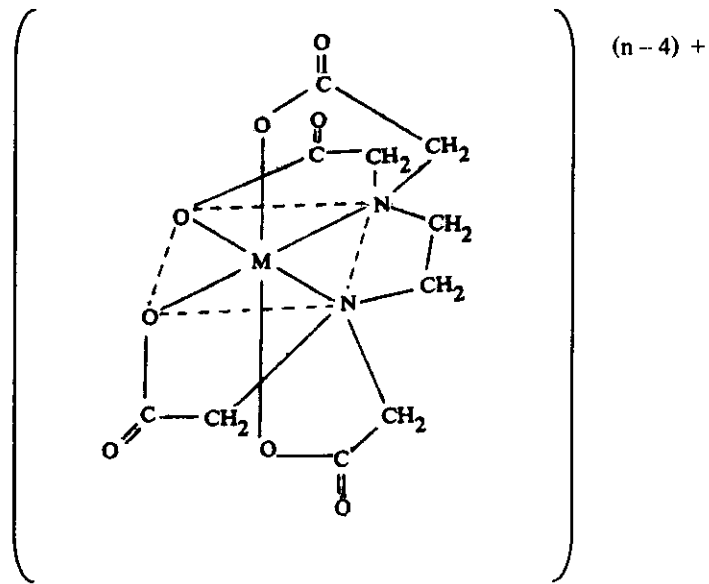

แสดงว่า EDTA เป็นลิแกนด์ชนิดเฮกซะเดนเตตลิแกนด์ ที่สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะหลายตัวในอัตราส่วน 1 : 1

2) ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นระหว่างไอออนของโลหะกับ EDTA จะเกิดเป็นวงห้าเหลี่ยม (five member ring) ที่เสถียรมาก

ลักษณะโครงสร้างแสดงไว้ในรูปที่ 9.5

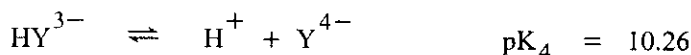
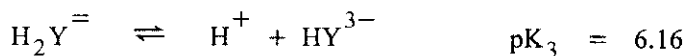
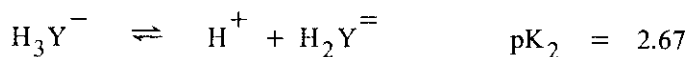
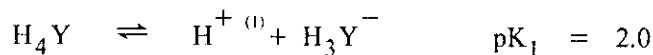

รูปที่ 9.5 โครงสร้างของสารประกอบเชิงซ้อน M-EDTA

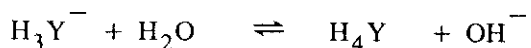
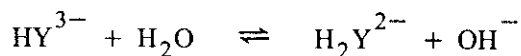
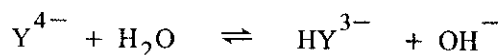
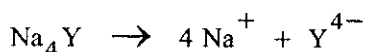
ตารางที่ 9.4 ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อน (K_f) ของ EDTA กับไอออนของโลหะบางตัว

แคตไอออน	K_{MY}	$\log K_{MY}$	แคตไอออน	K_{MY}	$\log K_{MY}$
Ag^+	2.1×10^7	7.32	Cu^{2+}	6.3×10^{18}	18.80
Mg^{2+}	4.9×10^8	8.69	Zn^{2+}	3.2×10^{16}	16.50
Ca^{2+}	5.0×10^{10}	10.70	Cd^{2+}	2.9×10^{16}	16.46
Sr^{2+}	4.3×10^8	8.63	Hg^{2+}	6.3×10^{21}	21.80
Ba^{2+}	5.8×10^7	7.76	Pb^{2+}	1.1×10^{18}	18.04
Mn^{2+}	6.2×10^{13}	13.79	Al^{3+}	1.3×10^{16}	16.13
Fe^{2+}	2.1×10^{14}	14.33	Fe^{3+}	1.3×10^{25}	25.1
Co^{2+}	2.0×10^{16}	16.31	V^{3+}	7.9×10^{25}	25.9
Ni^{2+}	4.2×10^{18}	18.62	Th^{2+}	1.6×10^{23}	23.2

4) จากค่าคงที่ของการแตกตัวของ EDTA (acid – dissociation constant) ทั้ง 4 ค่า พิจารณาได้ว่าถ้า $\text{pH} \approx 11$ EDTA สามารถแตกตัวได้หมด สปีชีส์ส่วนใหญ่ในสารละลายคือ Y^{4-} ดังนั้นในการไทเทรตเพื่อหลีกเลี่ยงอิทธิพลของ pH ควรทำให้สารละลายมี pH สูง ๆ หรือ เป็นเบสมาก ๆ สารละลายจะประกอบด้วยสปีชีส์ใดของ EDTA นั้น ขึ้นอยู่กับ pH ซึ่งจะได้ กล่าวรายละเอียดผลของ pH ที่มีต่อส่วนประกอบของสปีชีส์ต่างๆ ของ EDTA ในหัวข้อ ถัดไป

5) สารละลายมาตรฐานของ EDTA สามารถเตรียมได้ง่ายและถูกต้อง โดยปกติ EDTA (H_4Y) เป็นสารอินทรีย์ที่ละลายน้ำได้ยาก จึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาละลายแล้วทำเป็นสารละลาย มาตรฐาน จำเป็นต้องใช้เกลือโคโซเดียมของ EDTA ($\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$) เพราะสารละลายของเกลือนี้จะมีสภาพอยู่ตัว (stable) อยู่ได้นานเป็นเดือน ถ้าเก็บสารละลายนี้ไว้ในขวดพลาสติก การใช้เกลือ เทตระโซเดียมของ EDTA (Na_4Y) ซึ่งเป็นเกลือที่ละลายน้ำได้ดีมากจะมีข้อเสีย คือ ทำให้สารละลายมีฤทธิ์เป็นเบสมากเกินไป เพราะเป็นสารละลายเกลือของกรดอ่อนสามารถเกิดการแยกสลาย ด้วยน้ำได้เมื่อละลายน้ำ

ดังนั้นการเตรียมสารละลายมาตรฐาน EDTA สามารถเตรียมได้โดยใช้เกลือโคโซเดียม ($\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y} \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$ M.W. = 372.24) ซึ่งสารนี้มีราคาถูกและมีความบริสุทธิ์สูง

⁽¹⁾ ในบทนี้จะเขียนโปรตอนที่อยู่ใต้น้ำ $[\text{H}_3\text{O}^+]$ ในรูปของ $[\text{H}^+]$ เพื่อความสะดวก

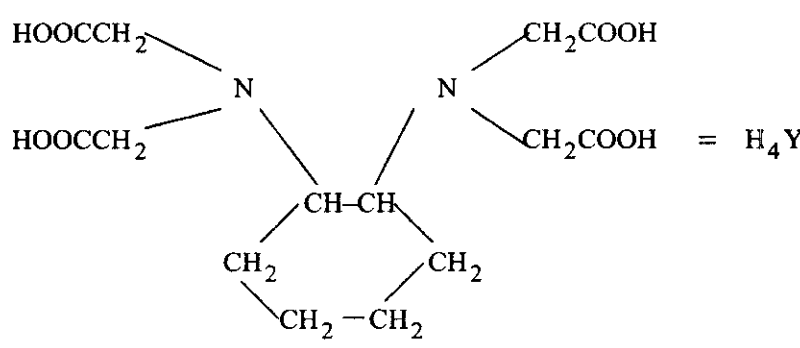
6) เนื่องจากได้มีการใช้ EDTA เป็นไทแทนต์มาเป็นเวลานานถึง 35 ปีแล้ว ดังนั้นในระยะหลังจึงได้มีการค้นคว้าวิจัย และพัฒนาวิธีการไทเทรตเพื่อให้ได้ผลดีขึ้นและสามารถขจัดสิ่งรบกวนได้ดีขึ้น ด้วยผลของการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ทำให้สามารถสังเคราะห์ลิแกนด์ที่มีโครงสร้างและคุณสมบัติต่างออกไป และสามารถใช้เป็นไทแทนต์ได้เพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม EDTA ก็ยังเป็นไทแทนต์ตัวที่เหมาะสมที่สุดในการไทเทรตแบบนี้ ตารางที่ 9.5 เป็นตารางแสดงรายชื่อของลิแกนด์ที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้ และตารางที่ 9.6 แสดงถึงค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบของโลหะบางตัวกับลิแกนด์ชนิดต่าง ๆ

ตารางที่ 9.5 ชนิดของลิแกนด์ที่สามารถใช้ในการไทเทรตไอออนของโลหะ

ชื่อย่อ	ชื่อทางเคมี
Trien	Triethylenetetramine $\text{NH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{NH}_2 = \text{Y}$
Tetren	Tetraethylenepentamine $\text{NH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{NH}_2 = \text{Y}$ pK values for H_5Y : 2.6, 4.1, 8.2, 9.2, 10.0
NTA	nitritotriacetic acid $\text{HOOCCH}_2 - \text{N} \begin{array}{l} \diagup \text{CH}_2\text{COOH} \\ \diagdown \text{CH}_2\text{COOH} \end{array} = \text{H}_3\text{Y}$ pK values for H_3Y : 1.9, 2.49, 9.73
EDTA	ethylenediaminetetraacetic acid $\text{HOOCCH}_2 \begin{array}{l} \diagdown \\ \diagup \end{array} \text{N} - \text{CH}_2\text{CH}_2 - \text{N} \begin{array}{l} \diagup \text{CH}_2\text{COOH} \\ \diagdown \text{CH}_2\text{COOH} \end{array} = \text{H}_4\text{Y}$ pK values for H_4Y : 2.0, 2.67, 6.16, 10.26

ตารางที่ 9.5 (ต่อ)

ชื่อย่อ	ชื่อทางเคมี
CyDTA	<p>cyclohexanediaminetetraacetic acid</p> <p>pK values for H₄Y : 2.40, 3.52, 6.12, 11.70</p>

ตารางที่ 9.6 ตารางแสดงค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนที่ 25°C

$$K_{MY} = \frac{[MY]}{[M][Y]} \dots\dots\dots(9.46)$$

Chelon	Mg ²⁺	Ca ²⁺	Sr ²⁺	Ba ²⁺	Mn ²⁺	Fe ²⁺	Fe ³⁺	Co ²⁺	Ni ²⁺	Cu ²⁺	Zn ²⁺	Cd ²⁺	Hg ²⁺	Al ³⁺	Pb ²⁺
trien	negl	negl	negl	negl	4.9	7.8	—	11.0	14.0	20.1	11.9	10.8	25.0	negl	10.4
tetren	negl	negl	negl	negl	7.0	—	—	15.1	17.8	22.9	15.4	14.0	27.7	negl	10-11
NTA	5.4	6.4	5.0	4.8	7.4	8.8	15.8	10.4	11.5	12.6	10.5	9.8	—	—	11.1
EDTA	8.7	10.7	8.7	7.9	13.8	14.4	25.1	16.3	18.6	18.8	16.5	16.5	22.1	16.1	17.9
HEDTA	7.0	8.0	6.8	6.2	10.7	11.6	—	14.4	17.0	17.4	14.5	13.0	20.1	—	15.5
EEDTA	8.3	10.0	8.6	8.2	13.2	—	—	14.7	14.7	17.8	15.3	16.3	23.1	—	14.4
EGTA	5.4	10.9	8.5	8.4	12.3	—	—	12.3	13.6	17.8	13.0	16.7	23.8	—	14.6
DTPA	9.0	10.7	9.7	8.6	15.5	16.7	27.5	19.0	20.2	21.0	18.8	19.0	27.0	—	18.6
CyDTA	10.3	12.3	10.0	8.0	16.8	—	—	18.9	19.4	21.3	18.6	19.2	24.4	17.6	19.7

3. ส่วนประกอบของสารละลาย EDTA ขึ้นอยู่กับ pH

(Composition of EDTA solutions as a function of pH)

ในสารละลายของ EDTA ในน้ำจะมีสปีชีส์ของ EDTA อยู่ทั้งหมด 5 ชนิดคือ H_4Y , H_3Y^- , H_2Y^{2-} , HY^{3-} และ Y^{4-} ในสารละลายจะมีสปีชีส์ใดอยู่เท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับ pH ของสารละลาย ซึ่งสามารถคำนวณหาเศษส่วนของสปีชีส์ต่าง ๆ (α_n) ที่ขึ้นอยู่กับ pH ได้ (วิธีการคล้ายคลึงกับการคำนวณองค์ประกอบของสารละลายกรดหลายโปรตอนขึ้นอยู่กับ pH ในบทที่ 6 หน้า 447

$$\alpha_0 = \frac{[H_4Y]}{C_T} = \frac{[H^+]^4}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots\dots(9.47)$$

$$\alpha_1 = \frac{[H_3Y^-]}{C_T} = \frac{K_1[H^+]^3}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots\dots(9.48)$$

$$\alpha_2 = \frac{[H_2Y^{2-}]}{C_T} = \frac{K_1K_2[H^+]^2}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots\dots(9.49)$$

$$\alpha_3 = \frac{[HY^{3-}]}{C_T} = \frac{K_1K_2K_3[H^+]}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots\dots(9.50)$$

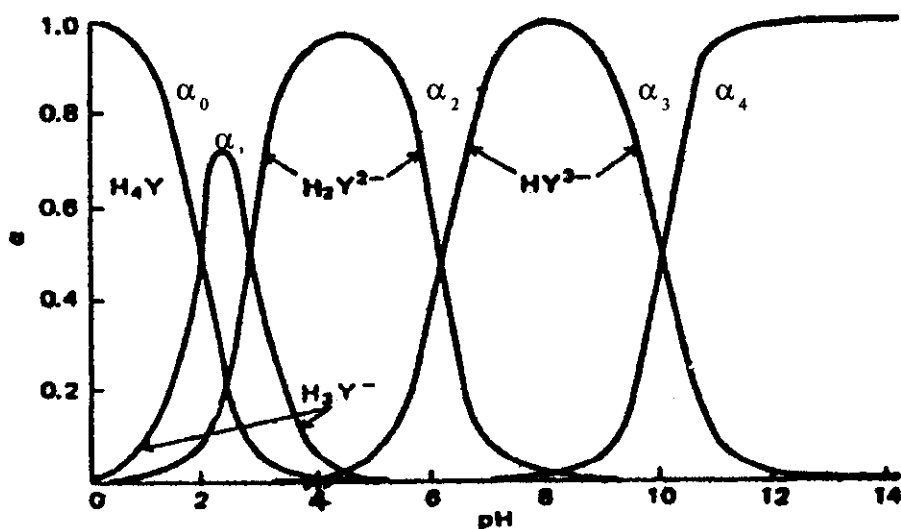
$$\alpha_4 = \frac{[Y^{4-}]}{C_T} = \frac{K_1K_2K_3K_4}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots\dots(9.51)$$

α_n คือเศษส่วนของ EDTA แต่ละสปีชีส์ในสารละลาย

C_T คือผลรวมของความเข้มข้นของ EDTA ทุกสปีชีส์ในสารละลาย

เมื่อกำหนด α_n ที่ขึ้นอยู่กับ pH ได้แล้วนำมาสร้างกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง pH และ α จะได้กราฟดังแสดงในรูปที่ 9.6

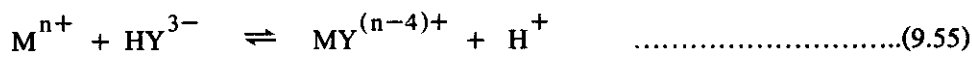
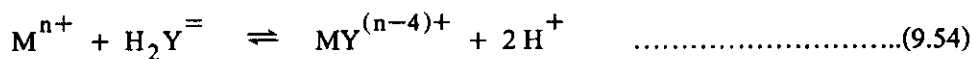
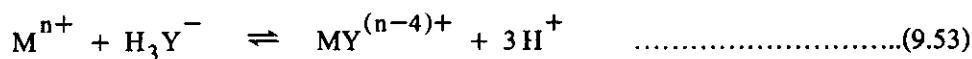
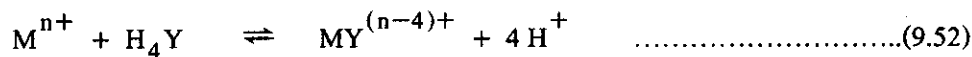

รูปที่ 9.6 ส่วนประกอบของ EDTA แต่ละสปีชีส์ที่ขึ้นอยู่กับ pH

จากรูป 9.6 นี้สรุปได้ว่า ในช่วงที่มี pH เป็นกรดมากสปีชีส์ส่วนใหญ่จะเป็น H_4Y และ H_3Y^- ในช่วงที่เป็นกรดเพียงเล็กน้อย (pH 3 ถึง 6) สปีชีส์ส่วนใหญ่คือ H_2Y^{2-} ในช่วง pH 6 ถึง 10 สปีชีส์ส่วนใหญ่คือ HY^{3-} ถ้า pH มากกว่า 10 สปีชีส์ส่วนใหญ่ คือ Y^{4-}

ในเมื่อสารละลายของ EDTA จำเป็นต้องมีทุกสปีชีส์อยู่ในสารละลายโดยที่มีสปีชีส์ใดมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ pH ดังนั้นการเกิดปฏิกิริยาระหว่างไอออนของโลหะกับ EDTA จึงเป็นไปได้หลายแบบคือ

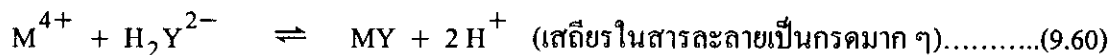
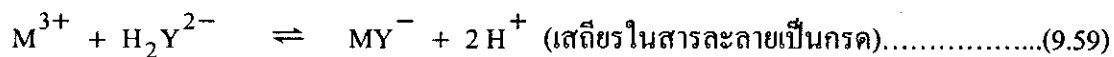
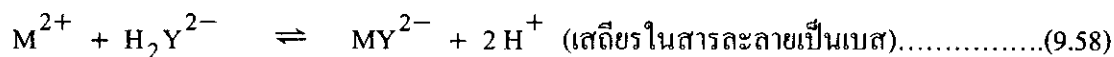

จะเห็นว่าค่าสมดุลของการเกิดปฏิกิริยาจะเป็นไปได้หลายค่า ค่าคงที่ของสมการ (9.52) - (9.55) จะมี $[H^+]$ เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วยจึงไม่สะดวกในการที่จะแสดงค่าคงที่เหล่านี้ไว้ ตารางค่าคงที่ที่แสดงไว้ในหนังสือเคมีวิเคราะห์เป็นค่าคงที่ได้จากการคำนวณตามสมการที่ (9.56) คือ

$$K_{MY} = \frac{[MY^{(n-4)+}]}{[M^{n+}][Y^{4-}]} \dots\dots\dots(9.57)$$

ดังตัวอย่างค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนระหว่างโลหะบางตัวกับ EDTA ที่แสดงไว้ในตารางที่ 9.4

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสารละลาย EDTA เตรียมได้จากการใช้เกลือ $Na_2H_2Y \cdot 2H_2O$ และ EDTA สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะได้หลายตัว โดยไม่เกี่ยวข้องกับประจุของโลหะเลย พบว่าโลหะที่มีค่าเลขออกซิเดชันต่างกันเมื่อเกิดปฏิกิริยาเป็นสารประกอบเชิงซ้อนกับ EDTA แล้วจะเสถียรในสภาวะที่สารละลายมี pH ต่างกันดังนี้คือ

กิจกรรมที่ 9.6
 ในสารละลายที่มี pH = 6 จะมีสปีชีส์ต่าง ๆ ของ EDTA แต่ละตัวคิดเป็นเศษส่วนเท่าไร

4. การสร้างเคอร์ฟของการไทเทรตโดยใช้ EDTA
(Derivation of EDTA titration curves)

เคอร์ฟของการไทเทรตสำหรับไอออนของโลหะกับ EDTA มีลักษณะคล้ายคลึงกับเคอร์ฟของการไทเทรตกรด - เบส และการไทเทรตแบบตกตะกอน ลักษณะของเคอร์ฟ นอกจากจะขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของสารละลายและค่า K_f แล้วยังขึ้นอยู่กับ pH ของสารละลายและความเข้มข้นของตัวทำให้เกิดคอมเพลกซ์ช่วย (auxiliary complexing agent) อีกด้วย

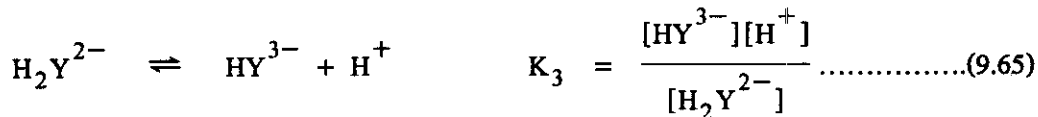
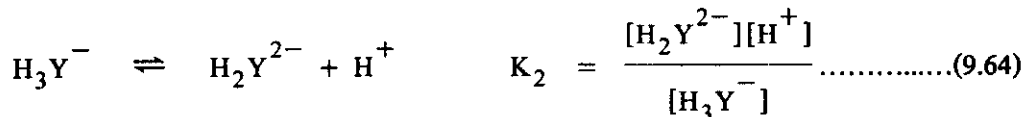
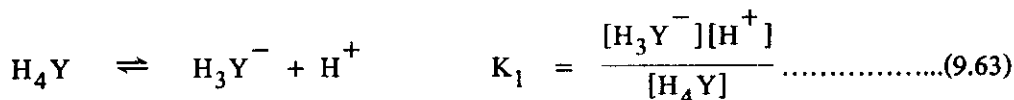
4.1 ผลของ pH (Effect of pH)

สมดุลของปฏิกิริยาการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนระหว่างไอออนของโลหะกับ EDTA จะขึ้นอยู่กับ pH ในสารละลายที่มีฤทธิ์เป็นเบสจะเหมาะสำหรับการไทเทรตแคตไอออน Ca^{2+} และ Mg^{2+} ถ้าสารละลายเป็นกรดเล็กน้อยสามารถใช้ได้กับแคตไอออน Zn^{2+} และ Ni^{2+} คูรูปที่ 9.8 ดังนั้นในการไทเทรตเรื่องการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนนี้ จำเป็นต้องใช้สารละลายบัฟเฟอร์ เพื่อรักษาให้ pH ของสารละลายคงที่

การสร้างเคอร์ฟของการไทเทรตโดยที่ pH มีอิทธิพลด้วย จำเป็นต้องใช้เทอม α_4 เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในการคำนวณ เพื่อหา pM ที่จุดเติมไทแทรนด (EDTA) ในปริมาณต่างๆ กัน การคำนวณต่อไปนี้เป็น การแสดงที่มาของค่า α_4 ในสมการที่ 9.51

$$\alpha_4 = \frac{[\text{Y}^{4-}]}{C_T} \dots\dots\dots(9.61)$$

$$C_T = [\text{Y}^{4-}] + [\text{HY}^{3-}] + [\text{H}_2\text{Y}^{2-}] + [\text{H}_3\text{Y}^-] + [\text{H}_4\text{Y}] \dots\dots\dots(9.62)$$

จากสมการ (9.63), (9.64), (9.65), (9.66) จะได้

$$[\text{H}_3\text{Y}^-] = \frac{[\text{H}_4\text{Y}]K_1}{[\text{H}^+]} \dots\dots\dots(9.67)$$

$$[\text{H}_2\text{Y}^{2-}] = \frac{[\text{H}_3\text{Y}^-]K_2}{[\text{H}^+]} = \frac{K_1K_2[\text{H}_4\text{Y}]}{[\text{H}^+]^2} \dots\dots\dots(9.68)$$

$$[HY^{3-}] = \frac{[H_2Y^{2-}]K_3}{[H^+]} = \frac{K_1K_2K_3[H_4Y]}{[H^+]^3} \dots\dots\dots(9.69)$$

$$[Y^{4-}] = \frac{[HY^{3-}]K_4}{[H^+]} = \frac{K_1K_2K_3K_4[H_4Y]}{[H^+]^4} \dots\dots\dots(9.70)$$

แทนค่า (9.67), (9.68), (9.69), (9.70) ลงในสมการ (9.62)

$$C_T = \frac{K_1K_2K_3K_4[H_4Y]}{[H^+]^4} + \frac{K_1K_2K_3[H_4Y]}{[H^+]^3} + \frac{K_1K_2[H_4Y]}{[H^+]^2} + \frac{K_1[H_4Y]}{[H^+]} + [H_4Y] \dots\dots\dots(9.71)$$

$$= \frac{[K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4][H_4Y]}{[H^+]^4} \dots\dots\dots(9.72)$$

แทนค่า C_T จาก (9.72) และ Y^{4-} จาก (9.70) ลงในสมการที่ (9.61)

$$\alpha_4 = \frac{K_1K_2K_3K_4}{K_1K_2K_3K_4 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2[H^+]^2 + K_1[H^+]^3 + [H^+]^4} \dots\dots(9.73)$$

$$K_{MY} = \frac{[MY^{(n-4)+}]}{[M^{n+}][Y^{4-}]} \dots\dots\dots(9.75)$$

แทนค่า $Y^{4-} = \alpha_4 C_T$ ลงใน (9.75)

$$\therefore K_{MY} = \frac{[MY^{(n-4)+}]}{[M^{n+}]\alpha_4 C_T} \dots\dots\dots(9.76)$$

$$K'_{MY} = K_{MY}\alpha_4 = \frac{[MY^{(n-4)+}]}{[M^{n+}]C_T} \dots\dots\dots(9.77)$$

K'_{MY} เรียกว่าค่าคงที่ที่มีเงื่อนไข (conditional หรือ effective formation constant) ซึ่งเป็นค่าคงที่ที่ขึ้นอยู่กับ pH

จากสมการที่ (9.7) เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเศษส่วนของ EDTA ในรูปของ Y^{4-} จะขึ้นอยู่กับ pH เท่านั้น ถ้า pH สูงขึ้นจะทำให้ค่า α_4 มีค่าสูงขึ้นดังแสดงในตารางที่ 9.7

ตารางที่ 9.7 ค่า α_4 ของ EDTA ในสารละลายที่มี pH ต่าง ๆ กัน

pH	α_4	pH	α_4
2.0	3.7×10^{-14}	7.0	4.8×10^{-4}
3.0	2.5×10^{-11}	8.0	5.4×10^{-3}
4.0	3.6×10^{-9}	9.0	5.2×10^{-2}
5.0	3.5×10^{-7}	10.0	3.5×10^{-1}
6.0	2.2×10^{-5}	11.0	8.5×10^{-1}
		12.0	9.8×10^{-1}

ตัวอย่างที่ 9.1 จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 0.0100 F Ca^{2+} จำนวน 50.0 ลบ.ซม. ด้วย 0.0100 F EDTA ในสารละลายที่บัฟเฟอร์ให้มี pH เท่ากับ 10.0 ($K_{CaY^{2-}} = 5.0 \times 10^{10}$)

วิธีทำ

คำนวณค่าคงที่มีเงื่อนไข (K'_{MY})

จากตารางที่ 9.7 α_4 ที่ pH 10 มีค่า = 3.5×10^{-1}

$$\begin{aligned} K'_{CaY^{2-}} &= K_{CaY^{2-}} \cdot \alpha_4 = 5.0 \times 10^{10} \times 3.5 \times 10^{-1} \\ &= 1.75 \times 10^{10} \end{aligned}$$

ที่จุดเริ่มต้น (เมื่อยังไม่ได้เติมไทเทรนต์)

$$[Ca^{2+}] = 0.0100 \text{ F}$$

$$pCa = -\log 0.0100$$

คำนวณ pCa ช่วงก่อนถึงจุดสมมูล

$$[\text{Ca}^{2+}] = \text{Ca}^{2+} \text{ ส่วนที่ยังไม่ถูกไทเทรต} + \text{Ca}^{2+} \text{ ที่แตกตัวมาจากคอมเพลกซ์}$$

(ซึ่งเท่ากับ C_T)

C_T จะมีค่าน้อยมากเมื่อเทียบกับส่วนที่ไม่ถูกไทเทรต

ตัวอย่างเมื่อเติม EDTA = 25.0 ลบ.ซม.

$$[\text{Ca}^{2+}] = \frac{50.0 \times 0.0100 - 25.0 \times 0.0100}{75.0} + \overset{\text{ตัดทิ้งได้}}{C_T}$$

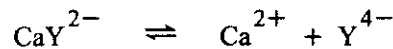
$$\cong 3.33 \times 10^{-3}$$

$$-\log[\text{Ca}^{2+}] = -\log 3.33 \times 10^{-3}$$

$$\text{pCa} = 2.48$$

การคำนวณที่จุดสมมูล

ในสารละลายจะมี CaY^{2-} เกิดขึ้นเท่ากับ EDTA ที่เติมลงไปหรือ Ca^{2+} ที่มีอยู่ในตอนเริ่มต้นลบด้วยปริมาณที่แตกตัวไปได้บ้างของคอมเพลกซ์ซึ่งปริมาณของ EDTA ที่ได้จากการแตกตัวก็คือ C_T นั่นเอง

$$\therefore [\text{Ca}^{2+}] = C_T$$

$$[\text{CaY}^{2-}] = \frac{50.0 \times 0.01}{100.0} - C_T$$

$$= 0.005 - C_T \quad (C_T \text{ จะน้อยมาก})$$

$$K'_{\text{CaY}^{2-}} = \frac{[\text{CaY}^{2-}]}{[\text{Ca}^{2+}] C_T} = 1.75 \times 10^{10}$$

$$\frac{[\text{CaY}^{2-}]}{[\text{Ca}^{2+}] [\text{Ca}^{2+}]} = 1.75 \times 10^{10}$$

$$\therefore [\text{Ca}^{2+}]^2 = \frac{0.500}{1.75 \times 10^{10}}$$

$$[\text{Ca}^{2+}] = 5.35 \times 10^{-7}$$

$$\text{pCa} = 6.27$$

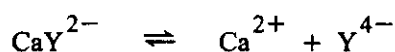
การคำนวณช่วงที่เกินจุดสมมูล

ที่เกินจุดสมมูลเช่นเติมไทแทนด์ EDTA ปริมาณ 60.0 ลบ.ซม. สามารถคำนวณความเข้มข้นของ $[\text{CaY}^{2-}]$ ที่เกิดขึ้น และความเข้มข้นของ EDTA ที่เหลืออยู่ได้

$$C_{\text{CaY}^{2-}} = \frac{50.0 \times 0.0100}{110} = 4.55 \times 10^{-3}$$

$$C_{\text{EDTA}} = \frac{(60.0 - 50.0) \times 0.0100}{110} = 9.1 \times 10^{-4}$$

เนื่องจากคอมเพลกซ์ที่เกิดขึ้นในสารละลายสามารถแตกตัวได้บ้าง

ดังนั้นความเข้มข้นของสารคอมเพลกซ์และ EDTA ที่มีอยู่ในสารละลายจะมีค่าดังนี้

$$[\text{CaY}^{2-}] = 4.55 \times 10^{-3} - [\text{Ca}^{2+}] \cong 4.55 \times 10^{-3}$$

$$C_T = 9.1 \times 10^{-4} + [\text{Ca}^{2+}] \cong 9.1 \times 10^{-4}$$

เพราะความเข้มข้นของ $[\text{Ca}^{2+}]$ จะน้อยมากเมื่อเทียบกับ $C_{\text{CaY}^{2-}}$ และ C_{EDTA}

แทนค่า $[\text{CaY}^{2-}]$ และ C_T ลงในสมการของค่าคงที่ที่มีเงื่อนไข

$$K'_{\text{CaY}^{2-}} = \frac{[\text{CaY}^{2-}]}{[\text{Ca}^{2+}] C_T} = 1.75 \times 10^{10}$$

$$\frac{4.5 \times 10^{-3}}{[\text{Ca}^{2+}] \times 9.1 \times 10^{-4}} = 1.75 \times 10^{10}$$

$$[\text{Ca}^{2+}] = 2.86 \times 10^{-10}$$

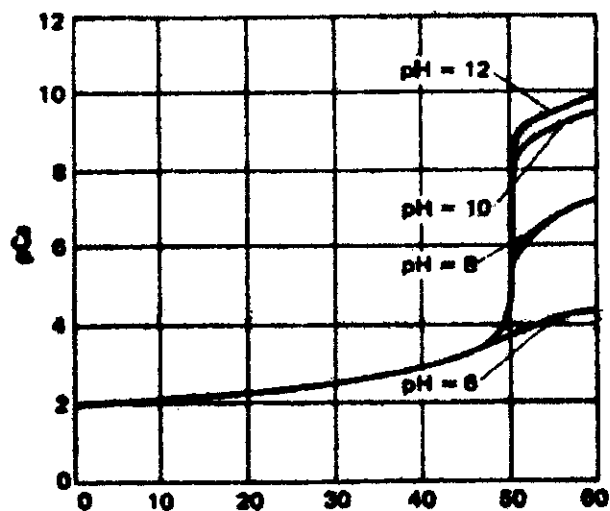
$$\text{pCa} = 9.54$$

เมื่อทำการคำนวณตัวอย่างที่กล่าวมาหลาย ๆ จุดที่เติมไทแทนด์ลงไปจะได้ข้อมูลดังตารางที่ 9.8

ตารางที่ 9.8 ข้อมูลของการไทเทรต 50.0 ลบ.ชม. ของ 0.0100 F Ca^{2+} ด้วย 0.01000 F EDTA

EDTA (cm^3)	$[\text{Ca}^{2+}]$	pCa	% Ca^{2+} (reacted)
0.0	0.0100	2.00	0.0
10.0	0.0067	2.17	20.0
20.0	0.0043	2.37	40.0
30.0	0.0025	2.60	60.0
40.0	0.0011	2.96	80.0
49.0	1.0×10^{-4}	4.00	98.0
49.9	1.0×10^{-5}	5.00	99.8
50.0	5.2×10^{-7}	6.28	100.0
50.1	2.8×10^{-8}	7.55	100.0
60.0	2.8×10^{-10}	9.55	100.0

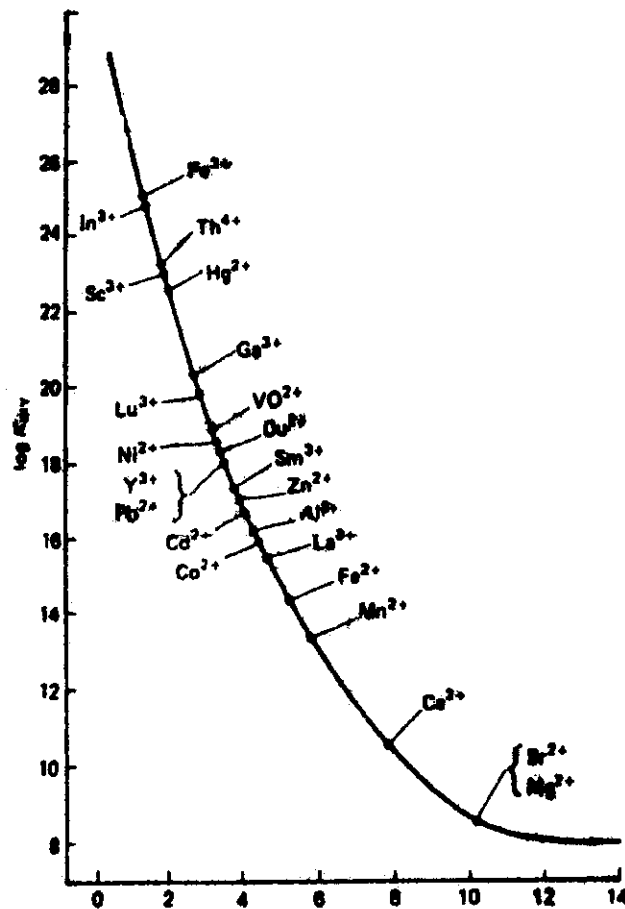
นำค่า pCa ที่คำนวณได้มาสร้างกราฟโดยให้ปริมาณของ EDTA ที่เติมเป็นแกน x และค่า pCa เป็นแกน y ได้กราฟดังแสดงในรูปที่ 9.7

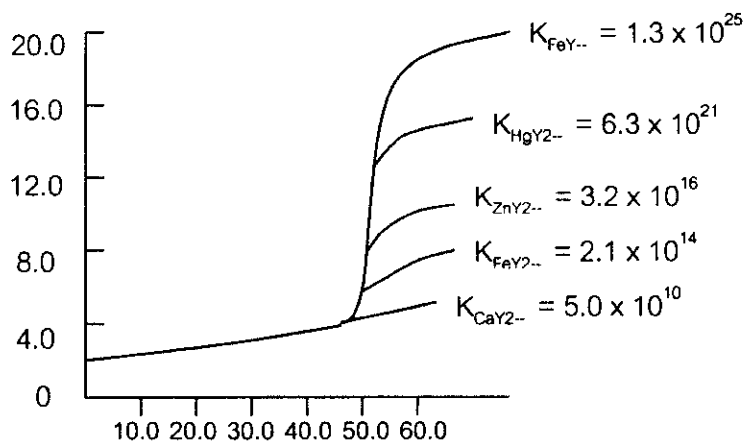
รูปที่ 9.7 ผลของ pH ที่มีต่อการไทเทรต 0.0100 F Ca^{2+} ด้วย 0.01000 F EDTA

จากรูปที่ 9.7 จะแสดงการไทเทรต Ca^{2+} ด้วย EDTA ในสารละลายที่มี pH ต่าง ๆ กัน pH ที่เหมาะสมสำหรับการไทเทรตคือ pH ที่มากกว่า 8 เป็นต้นไป pH ที่ต่ำกว่า 8 ไม่เหมาะสมกับการหาปริมาณ Ca^{2+} ตรงกับกราฟที่แสดงในรูปที่ 9.8 ซึ่งได้แสดงถึง pH ที่ต่ำที่สุดที่เหมาะสมในการหาปริมาณโลหะต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ pH สูง ๆ เหมาะสำหรับการพบกโลหะโควาเลนต์เป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีโลหะโควาเลนต์บางตัวที่สามารถหาปริมาณได้ในสารละลายที่เป็นกรดเล็กน้อย

รูปที่ 9.8 pH ต่ำสุดที่ต้องการในการไทเทรต แคตไอออนต่าง ๆ ด้วย EDTA

รูปที่ 9.9 การไทเทรต 50.0 ลบ.ซม. ของ 0.0100 F แคลต์ไอออน ด้วย 0.0100 F EDTA ที่ pH 6.0

ตัวอย่างที่ 9.2 สารละลาย M^{2+} จำนวน 50.0 ลบ.ซม. เข้มข้น 0.010 M ถูกไทเทรตด้วย 0.010 M EDTA จงคำนวณหาค่า K_{MY} ที่ทำให้เมื่อเติมไทเทรนต์ไปได้ 49.95 ลบ.ซม. แล้วปฏิกิริยาสามารถเกิดได้สมบูรณ์ และ pM เปลี่ยนแปลงไปได้ 2.00 หน่วย เมื่อเติมไทเทรนต์ลงไปอีก 2-3 หยด (0.10 ลบ.ซม.)

วิธีทำ เมื่อเติม EDTA ไป 49.95 ลบ.ซม. แสดงว่ายังมี $[M^{2+}]$ เหลือ

$$[M^{2+}] = \frac{50 \times 0.01 - 49.95 \times 0.01}{99.95}$$

$$= 5 \times 10^{-6}$$

$$\therefore \text{pM} = 5.30$$

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง pM ไป 2.00 หน่วย (pM = 5.30) แสดงว่า pM ต้องเปลี่ยนไปเป็น 7.30

หรือ $[M^{2+}] = 5 \times 10^{-8}$ เมื่อเติมไทเทรนต์ลงไป 50.05 (49.95 + 0.10 ลบ.ซม.)

$$C_T = \frac{50.05 \times 0.010 - 50.00 \times 0.010}{100.05}$$

$$\cong 5 \times 10^{-6}$$

$$\begin{aligned}
 [\text{MY}^{2-}] &= \frac{50.00 \times 0.010}{100} = 5 \times 10^{-3} \\
 K'_{\text{MY}} &= \frac{[\text{MY}^{2-}]}{[\text{M}^{2+}] C_T} \\
 &= \frac{5 \times 10^{-3}}{(5 \times 10^{-8})(5 \times 10^{-6})} \\
 &= 2 \times 10^{10}
 \end{aligned}$$

$$\therefore \text{ค่า } K'_{\text{MY}} \text{ หรือ } K_f = 2 \times 10^{10}$$

นั่นคือสารตัวอย่าง M^{2+} ที่ใช้ควรเป็นชนิดที่เมื่อเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับ EDTA แล้วมีค่า K'_{MY} เท่ากับ 2×10^{10} จึงจะทำให้การไทเทรตเกิดได้สมบูรณ์เมื่อเติมไทเทรนต์ไป 49.95 ลบ.ซม. และมีการเปลี่ยนแปลง pM ถึง 2.00 หน่วย

ให้นักศึกษาลองคำนวณด้วยตนเองในกรณีที่ต้องการให้ $\Delta \text{pM} = 1.00$ หน่วย คำตอบที่ได้คือ

$$K'_{\text{MY}} = 2 \times 10^9$$

กิจกรรมที่ 9.7

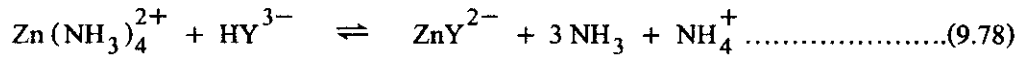
50.0 ลบ.ซม. ของ 0.01 M Mg^{2+} ถูกไทเทรตด้วย 0.01 M EDTA ในสารละลายบัฟเฟอร์ $\text{NH}_3 - \text{NH}_4^+$ pH 9.0 จงคำนวณหา pMg เมื่อเติม EDTA ไปเท่ากับ

a) 25.0 ลบ.ซม.   b) 50.0 ลบ.ซม.   c) 60.0 ลบ.ซม.

4.2 ผลของคอมเพลกซ์ช่วย (Effect of auxiliary complexing agents)

ในการไทเทรตโลหะด้วย EDTA นอกจากต้องมีการบัฟเฟอร์สารละลายให้มี pH ตามต้องการแล้ว ในบางครั้งจะต้องเติมรีเอเจนต์ที่สามารถทำให้เกิดคอมเพลกซ์ช่วยขึ้นก่อนด้วย ซึ่งเติมเข้าไปเพื่อเป็นตัวช่วยไม่ให้โลหะที่ต้องการหาปริมาณเกิดตะกอนกับไฮดรอกไซด์ไอออน เมื่อการไทเทรตนั้นต้องการ pH ที่เป็นเบส เช่น ในการไทเทรตหาปริมาณของ Zn จำเป็นต้องทำในสารละลายที่มีปริมาณ NH_3 และ NH_4Cl อยู่สูง ทั้งนี้เพื่อเป็นการบัฟเฟอร์สารละลาย และ

ยังเป็นการช่วยไม่ให้ Zn ตกตะกอนเป็น Zn(OH)₂ เพราะ Zn จะเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับ NH₃ ได้อะมีนคอมเพลกซ์ที่อยู่ตัว และหลังจากนั้นจึงถูกไทเทรตด้วย EDTA

จากปฏิกิริยาจะเห็นได้ว่า การไทเทรตไม่ได้ขึ้นอยู่กับ [H⁺] เพียงอย่างเดียวยังขึ้นอยู่กับ [NH₃] ด้วย จึงต้องมีเทอมความเข้มข้นของ Zn²⁺ และ NH₃ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ให้ $\alpha_{\text{Zn}^{2+}}$ คือเศษส่วนของ Zn²⁺ ที่มีอยู่ในสารละลายและ C_M คือความเข้มข้นรวมทั้งหมดของ Zn²⁺ ทุกสปีชีส์ที่ยังไม่เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับ EDTA

$$C_M = [\text{Zn}^{2+}] + [\text{Zn}(\text{NH}_3)^{2+}] + [\text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+}] + [\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+}] + [\text{Zn}(\text{NH}_3)_4^{2+}] \dots\dots\dots(9.79)$$

$$\alpha_{\text{Zn}^{2+}} = \frac{[\text{Zn}^{2+}]}{C_M} \dots\dots\dots(9.80)$$

$$K_1 = \frac{[\text{Zn}(\text{NH}_3)^{2+}]}{[\text{Zn}^{2+}][\text{NH}_3]} \dots\dots\dots(9.81)$$

$$K_2 = \frac{[\text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+}]}{[\text{Zn}(\text{NH}_3)^{2+}][\text{NH}_3]} \dots\dots\dots(9.82)$$

$$K_3 = \frac{[\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+}]}{[\text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+}][\text{NH}_3]} \dots\dots\dots(9.83)$$

$$K_4 = \frac{[\text{Zn}(\text{NH}_3)_4^{2+}]}{[\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+}][\text{NH}_3]} \dots\dots\dots(9.84)$$

หาค่า Zn(NH₃)_n²⁺ ต่าง ๆ ในเทอมของค่า K แล้วแทนค่าเพื่อหาค่า C_M จากนั้นแทนค่าลงในสมการของ $\alpha_{\text{Zn}^{2+}}$ ได้ผลดังนี้

$$[\text{Zn}(\text{NH}_3)^{2+}] = K_1[\text{Zn}^{2+}][\text{NH}_3] \dots\dots\dots(9.85)$$

$$[\text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+}] = K_1K_2[\text{Zn}^{2+}][\text{NH}_3]^2 \dots\dots\dots(9.86)$$

$$[\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+}] = K_1K_2K_3[\text{Zn}^{2+}][\text{NH}_3]^3 \dots\dots\dots(9.87)$$

$$[\text{Zn}(\text{NH}_3)_4^{2+}] = K_1 K_2 K_3 K_4 [\text{Zn}^{2+}] [\text{NH}_3]^4 \quad \dots\dots\dots(9.88)$$

$$C_M = [\text{Zn}^{2+}] (1 + K_1 [\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2 + K_1 K_2 K_3 [\text{NH}_3]^3 + K_1 K_2 K_3 K_4 [\text{NH}_3]^4) \quad \dots\dots\dots(9.89)$$

$$\alpha_{\text{Zn}^{2+}} = \frac{1}{1 + K_1 [\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2 + K_1 K_2 K_3 [\text{NH}_3]^3 + K_1 K_2 K_3 K_4 [\text{NH}_3]^4} \quad \dots\dots\dots(9.90)$$

เทอมค่าคงที่ที่มีเงื่อนไข สำหรับ Zn(II) กับ EDTA ในสารละลายของระบบแอมโมเนีย – แอมโมเนียมคลอไรด์ คือ

$$K''_{\text{ZnY}^{2-}} = K_{\text{ZnY}^{2-}} \cdot \alpha_4 \cdot \alpha_{\text{Zn}^{2+}} = \frac{[\text{ZnY}^{2-}]}{[\text{Zn}^{2+}] [\text{Y}^{4-}]} \times \frac{[\text{Y}^{4-}]}{C_T} \times \frac{[\text{Zn}^{2+}]}{C_M} \quad \dots\dots\dots(9.91)$$

$$= \frac{[\text{ZnY}^{2-}]}{C_T \cdot C_M} \quad \dots\dots\dots(9.92)$$

$K''_{\text{ZnY}^{2-}}$ เป็นค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขตัวใหม่ที่ขึ้นกับ pH และความเข้มข้นของแอมโมเนีย

ตัวอย่างที่ 9.3 จงคำนวณหา pZn ของสารละลายที่เตรียมโดยการผสม 0, 40.0, 50.0 และ 60.0 ลบ.ซม. ของ 0.00100 F EDTA กับ 50.0 ลบ.ซม. ของ 0.00100 F Zn^{2+} โดยสมมติว่า สารละลาย Zn^{2+} และ EDTA ที่ผสมกันนี้อยู่ในสารละลายของ 0.100 F NH_3 และ 0.176 F NH_4Cl โดยมี pH ที่คงที่เท่ากับ 9.0 ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนของ Zn- NH_3 คือ $K_1 = 1.9 \times 10^2$, $K_1 K_2 = 4.2 \times 10^4$, $K_1 K_2 K_3 = 1.04 \times 10^7$ และ $K_1 K_2 K_3 K_4 = 1.14 \times 10^9$

วิธีทำ 1) การคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไข

ถ้า $\alpha_{\text{Zn}^{2+}}$ สามารถคำนวณได้จากสมการ (9.90) โดยแทนค่า $[\text{NH}_3] = 0.100$ F และแทนค่า K_1, K_2, K_3 และ K_4 ลงในสมการจะได้

$$\alpha_{\text{Zn}^{2+}} = \frac{1}{1 + 19 + 420 + 1.04 \times 10^4 + 1.14 \times 10^5} = 8.0 \times 10^{-6}$$

ค่า α_4 ที่ pH = 9 ตามตารางที่ 9.7 มีค่าเท่ากับ $= 5.2 \times 10^{-2}$

$$\begin{aligned} \therefore K''_{ZnY^{2-}} &= K_{ZnY^{2-}} \cdot \alpha_4 \cdot \alpha_{Zn^{2+}} \\ &= 3.2 \times 10^{16} \times 5.2 \times 10^{-2} \times 8.0 \times 10^{-6} \\ &= 1.33 \times 10^{10} \end{aligned}$$

2) การคำนวณหา pZn ที่จุดเริ่มต้นเมื่อยังไม่เติม EDTA

$$\begin{aligned} \alpha_{Zn^{2+}} &= \frac{[Zn^{2+}]}{C_M} \\ C_M &= 0.00100 \text{ F} \\ \alpha_{Zn^{2+}} &= 8.0 \times 10^{-6} \\ \therefore [Zn^{2+}] &= 0.00100 \times 8.0 \times 10^{-6} \\ &= 8.0 \times 10^{-9} \\ pZn &= 8.1 \end{aligned}$$

3) การคำนวณหา pZn หลังจากเติม 40.0 ลบ.ซม. ของ EDTA

ปริมาณของ Zn สปีชีส์ที่ไม่ทำปฏิกิริยากับ EDTA มีเหลืออยู่ = C_M

$$\begin{aligned} C_M &\simeq \frac{50.0 \times 0.00100 - 40.0 \times 0.00100}{90.0} \\ &= 1.11 \times 10^{-4} \\ [Zn^{2+}] &= C_M \cdot \alpha_{Zn^{2+}} = (1.11 \times 10^{-4})(8.0 \times 10^{-6}) \\ &= 8.9 \times 10^{-10} \\ pZn &= 9.05 \end{aligned}$$

4) การคำนวณหา pZn หลังจากเติม 50.0 ลบ.ซม. ของ EDTA (ที่จุดสมมูล)

ปริมาณของ ZnY^{2-} ที่เกิดขึ้นจะมีค่าเท่ากับ $\frac{0.00100 \times 50.00}{100} = 5.00 \times 10^{-4} \text{ F}$

และความเข้มข้นของ Zn^{2+} ที่ไม่ได้รวมกับ EDTA จะมีค่าเท่ากับ EDTA ที่ไม่ได้เกิดสารประกอบเชิงซ้อน (ได้มาจากการแตกตัวของ ZnY^{2-})

$$\therefore C_M = C_T$$

$$[\text{ZnY}^{2-}] = 5.00 \times 10^{-4} - C_M \approx 5.00 \times 10^{-4}$$

แทนค่าลงในสมการ (9.92)

$$K''_{\text{ZnY}^{2-}} = 1.33 \times 10^{10} = \frac{5.00 \times 10^{-4}}{C_M^2}$$

$$C_M = 1.94 \times 10^{-7}$$

$$[\text{Zn}^{2+}] = C_M \cdot \alpha_{\text{Zn}^{2+}} = (1.94 \times 10^{-7})(8.0 \times 10^{-6})$$

$$= 1.55 \times 10^{-12}$$

$$\text{pZn} = 11.81$$

5) การคำนวณหา pZn หลังจากเติม 60.0 ลบ.ซม. ของ EDTA

สารละลายจะมี EDTA มากเกินพอ

$$C_{\text{EDTA}} = C_T = \frac{60.0 \times 0.00100 - 50.0 \times 0.00100}{110}$$

$$= 9.1 \times 10^{-5}$$

$$[\text{ZnY}^{2-}] = \frac{50.0 \times 0.00100}{110}$$

$$= 4.55 \times 10^{-4}$$

แทนค่าลงในสมการ (9.92)

$$K''_{\text{ZnY}^{2-}} = 1.33 \times 10^{10} = \frac{4.55 \times 10^{-4}}{C_M \times 9.1 \times 10^{-5}}$$

$$C_M = \frac{4.55 \times 10^{-4}}{(1.33 \times 10^{10})(9.1 \times 10^{-5})}$$

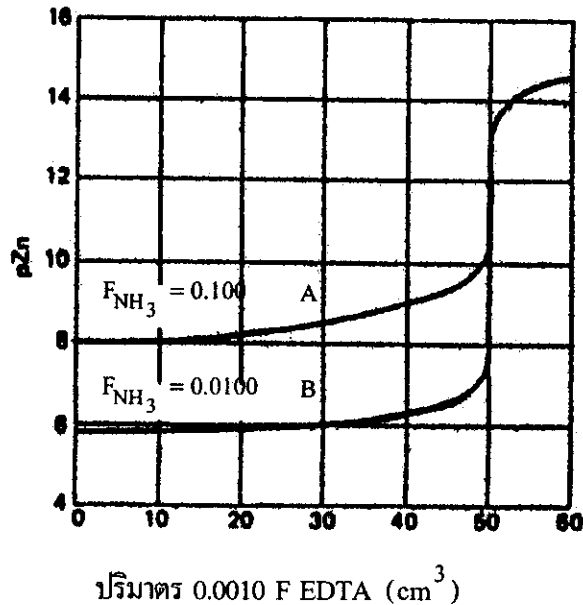
$$= 3.76 \times 10^{-10}$$

$$[\text{Zn}^{2+}] = C_M \cdot \alpha_{\text{Zn}^{2+}} = (3.76 \times 10^{-10})(8.0 \times 10^{-6})$$

$$= 3.01 \times 10^{-15}$$

$$pZn = 14.52$$

เมื่อนำค่า pZn ที่คำนวณได้มาสร้างกราฟของการไทเทรตจะได้กราฟที่มีลักษณะดังแสดง
ในรูปที่ 9.10

รูปที่ 9.10 ผลของความเข้มข้นของแอมโมเนียที่มีต่อการไทเทรต 0.0010 F Zn^{2+}
ด้วย 0.00100 F EDTA

ตามรูปที่ 9.10 แสดงเคอร์ฟตามทฤษฎีของการไทเทรต $Zn(II)$ ด้วย $EDTA$ ที่ $pH 9.0$
เคอร์ฟ A เป็นการไทเทรตในสารละลายที่มีความเข้มข้นของ $NH_3 = 0.100 \text{ F}$

ส่วนเคอร์ฟ B มีความเข้มข้นของ $NH_3 = 0.0100 \text{ F}$ จะเห็นได้ว่าการใช้ตัวทำให้เกิด
คอมเพลกซ์ช่วย $[NH_3]$ ที่มีความเข้มข้นต่างกัน ช่วงของการเปลี่ยนแปลง pZn ที่จุดสมมูลก็จะ
ต่างกันด้วย ถ้าความเข้มข้นของ NH_3 มีค่าน้อยจะทำให้การเปลี่ยนแปลง pZn ที่จุดสมมูลเปลี่ยน
ไปได้มากกว่ากรณีที่มีความเข้มข้นของ NH_3 มาก ดังนั้นในการไทเทรตควรใช้ความเข้มข้นของ
 NH_3 ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยที่ปริมาณที่ใช้มันจะต้องเพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้ Zn
เกิดตะกอนไฮดรอกไซด์ได้ ในช่วงที่เกินจุดสมมูลจะเห็นได้ว่า $\alpha_{Zn^{2+}}$ ไม่มีผลต่อ pZn ลักษณะ
เคอร์ฟที่ได้จะเป็นเส้นเดียวกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับผลของ pH ซึ่งจะมีผลต่อเคอร์ฟเมื่อไทเทรตเกิน
จุดสมมูลดังแสดงในรูปที่ 9.7

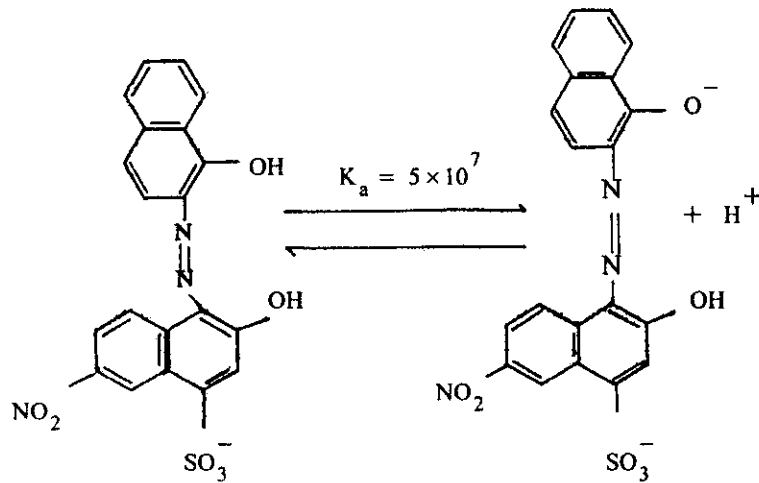
กิจกรรมที่ 9.8

25.0 ลบ.ซม. ของ 0.00100 M Zn^{2+} ถูกไทเทรตด้วย 0.010 M EDTA ที่ pH 9.0 ของ $NH_3 - NH_4^+$ buffer เมื่อมี NH_3 เข้มข้น 0.10 M จงคำนวณหา pZn เมื่อเติม EDTA ไป a) 1.0 ลบ.ซม.   b) 2.5 ลบ.ซม.   และ c) 3.5 ลบ.ซม. สมมติว่า Zn^{2+} ไม่มีการเกิดคอมเพลกซ์ไฮดรอกไซด์

5. อินดิเคเตอร์สำหรับการไทเทรตโดยใช้ EDTA

อินดิเคเตอร์ที่ใช้ในการไทเทรตเพื่อหาจุดยุติสำหรับการไทเทรตสารประกอบเชิงซ้อนของ EDTA เป็นพวกสีย้อมสารอินทรีย์ที่สามารถเกิดสีคอมเพลกซ์กับไอออนของโลหะได้ในช่วงที่มีค่า pM ต่าง ๆ แล้วแต่ชนิดของโลหะกับชนิดของสีย้อม ซึ่งสารประกอบเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นจะต้องมีความเข้มข้นของสีที่ตาของคนสามารถมองเห็นได้ในช่วงของความเข้มข้นเพียง 10^{-7} ถึง 10^{-6} M เท่านั้น

ปกติอินดิเคเตอร์ที่นำมาใช้กับการไทเทรตนี้เป็นพวกสีย้อม (dye) ที่มีพันธะ (bond) กับโปรตอนด้วย ดังนั้นจึงมีคุณสมบัติแบบเดียวกับอินดิเคเตอร์ของกรด - เบส คือถ้ามีการเปลี่ยนแปลง pH จะทำให้สีของอินดิเคเตอร์เปลี่ยนไปได้เหมือน ๆ กับการเปลี่ยนแปลง pM เมื่อยังไม่เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะสีของอินดิเคเตอร์จะต่างจากสีที่เกิดสารประกอบเชิงซ้อน ตัวอย่างอินดิเคเตอร์ที่ใช้กันมาก ได้แก่ อีริโครมแบล็ค-ที (Eriochrom black - T) ซึ่งมีสูตร โครงสร้างดังแสดงข้างล่างนี้ ในสารละลายที่มี pH ต่างกัน อินดิเคเตอร์จะเกิดสมดุลของกรด - เบส ได้ดังนี้

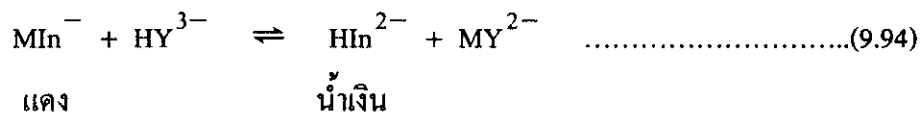

อินดิเคเตอร์เมื่ออยู่ในรูปของกรดมีสีแดง แต่เมื่อมีการสูญเสียโปรตอนจากกลุ่มฟีนอลิกไฮดรอกไซด์ (phenolic -OH group) จะทำให้เกิดเป็นสีน้ำเงิน และเมื่อเกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อนกับโลหะ M^{n+} โดยที่โลหะ M^{n+} รับคู่อิเล็กตรอนจากออกซิเจนของกลุ่มฟีนอลิกไฮดรอกไซด์ จะได้สารประกอบเชิงซ้อนเป็นสีแดง ถ้าให้สัญลักษณ์ย่อของอินดิเคเตอร์ในรูปของกรดเป็น H_2In^- นั่นคือ

ทั้งสองสปีชีส์ H_2In^- และ HIn^{2-} จะมีอยู่มากในสารละลายตามค่าสมดุลของปฏิกิริยา สารละลายที่มี pH สูง ๆ HIn^{2-} จะแตกตัวให้ In^{3-} ซึ่งมีสีส้มและมีค่า $pK_a = 11.6$

สารประกอบ $M-In^-$ โดยปกติจะมีสีแดงที่ pH 7 หรือสูงกว่าเล็กน้อย ที่จุดยุติของการไทเทรตจะเปลี่ยนจากสีแดงเป็นสีน้ำเงิน ปฏิกิริยาจะเกิดขึ้นดังนี้

การไทเทรตนี้ควรให้มี pH อยู่ช่วง 8-10 เพราะในช่วงนี้ทำให้อินดิเคเตอร์อยู่ในรูป HIn^{2-} ที่มีสีน้ำเงิน

หรือ
$$[\text{Zn}^{2+}] = \frac{[\text{ZnIn}^-][\text{H}^+]}{22[\text{HIn}^{2-}]}$$

ที่จุดยุติเมื่อต้องการเห็นสีของ HIn^{2-} อัตราส่วนของ $[\text{ZnIn}^-]/[\text{HIn}^{2-}]$ ต้องมีค่าประมาณ 1/10 ที่ $\text{pH} = 9$

$$\begin{aligned} \therefore [\text{Zn}^{2+}] &= \frac{1 \times 10^{-9}}{22 \times 10} \\ &= 5 \times 10^{-12} \\ \text{pZn} &= 11.3 \end{aligned}$$

จะเห็นได้ว่าจุดที่เราสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงสีของอินดิเคเตอร์เป็นจุดที่มีความเข้มข้นของ Zn^{2+} เหลือเพียง $5 \times 10^{-12} \text{ M}$ เท่านั้น การไทเทรตที่มีความเข้มข้นของสารตัวที่สนใจเหลืออยู่เพียง $1 \times 10^{-6} \text{ M}$ ก็ถือได้ว่าการไทเทรตนั้นสมบูรณ์ แสดงว่าการใช้รีโอโครมเบิ้ล็ค - ที่สำหรับการไทเทรต Zn^{2+} จะได้ผลถูกต้องมาก

6. เทคนิคของการไทเทรตแบบเกิดสารประกอบเชิงซ้อน

(Technique of complexometric titration)

วิธีการของการไทเทรตแบบเกิดสารประกอบเชิงซ้อน โดยใช้ EDTA มีอยู่ 4 วิธีคือ

6.1 การไทเทรตโดยตรง (Direct titration)

เป็นวิธีการไทเทรตโลหะกับ EDTA โดยตรงซึ่งโลหะต้องสามารถทำปฏิกิริยากับ EDTA ได้อย่างรวดเร็ว และมีอินดิเคเตอร์ที่เหมาะสมที่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อถึงจุดสมมูล โดยปกติวิธีการนี้ต้องมีการควบคุม pH และการเติมตัวทำให้เกิดคอมเพลกซ์ช่วย เพื่อป้องกันการตกตะกอนเป็นโลหะไฮดรอกไซด์ วิธีการของการไทเทรตโดยตรง สามารถวิเคราะห์ได้กับโลหะต่อไปนี้ อะลูมิเนียม, แบเรียม, บิสมัท, แคลเซียม, แคลเซียม, ซีเรียม, โคบอลต์, คอปเปอร์, แกลเลียม, อินเดียม, เหล็ก, ตะกั่ว, แมกนีเซียม, แมงกานีส, โปรท, นิกเกิล, สแตนเดียม, สทรอนเซียม, เทลเลียม, สังกะสี และเซอร์โคเนียม

6.2 การไทเทรตย้อนกลับ (Back titration)

มีโลหะบางตัวที่ทำปฏิกิริยากับ EDTA ได้ช้า หรือสามารถเกิดตะกอนได้ถ้าไทเทรตโดยวิธีตรง หรือในการไทเทรตโดยวิธีตรงไม่สามารถหาอินดิเคเตอร์ที่เหมาะสมได้ วิธีการไทเทรตย้อนกลับจะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ วิธีการไทเทรตย้อนกลับจะใช้สารละลายมาตรฐาน EDTA ที่มากเกินไป และทราบปริมาณที่แน่นอนเติมลงในสารละลายตัวอย่าง แล้วไทเทรต EDTA ที่มากเกินไปด้วยสารละลายมาตรฐาน Zn^{2+} หรือ Mg^{2+} โดยใช้ริโอโครมแบล็ค-ที่เป็นอินดิเคเตอร์ วิธีการนี้จะใช้ได้เมื่อ M-EDTA ของสารตัวอย่างเสถียรกว่า Mg-EDTA หรือ Zn-EDTA วิธีการไทเทรตย้อนกลับสามารถวิเคราะห์โลหะดังต่อไปนี้ นิกเกิล, อะลูมิเนียม, โคบอลต์, ตะกั่ว, แมงกานีส, ปรอท และเทลเลียม

6.3 การไทเทรตแบบแทนที่ (Displacement titration)

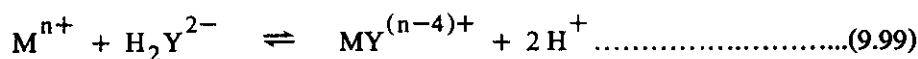
วิธีการนี้จะเติมสารละลายของคอมเพลกซ์ Mg-EDTA หรือ Zn-EDTA ลงในสารละลายตัวอย่างที่มีไอออนของโลหะที่ต้องการวิเคราะห์ Mg-EDTA จะเสถียรน้อยกว่า M-EDTA ดังนั้นเมื่อเติม Mg-EDTA ลงไปในสารละลายของไอออนของโลหะจะเกิดปฏิกิริยาการแทนที่ขึ้น

เมื่อปฏิกิริยาเกิดขึ้นสมบูรณ์แล้วจึงไทเทรต Mg^{2+} ที่เกิดขึ้นด้วยสารละลายมาตรฐาน EDTA วิธีการนี้เหมาะสำหรับการไทเทรตที่หาอินดิเคเตอร์ที่เหมาะสมโดยตรงไม่ได้

6.4 การไทเทรตด้วยเบส (Alkalimetric titration)

เพราะว่าปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างไอออนของโลหะ M^{n+} กับ EDTA ทำให้เกิดไฮโดรเจนไอออนได้

ปริมาณของ H^+ ที่เกิดขึ้นจะสมมูลกับ M^{n+} โดยถ้ามี M^{n+} 1 โมล สามารถให้ H^+ ได้ 2 โมล ซึ่ง H^+ ที่เกิดขึ้นนี้สามารถไทเทรตหาปริมาณได้โดยใช้สารละลายมาตรฐานเบสโซเดียมไฮดรอกไซด์ วิธีการนี้ต้องแน่ใจว่าในสารละลายไม่มีสารบัฟเฟอร์ผสมอยู่ และ $MY^{(n-4)+}$ ต้องเสถียรในช่วงของ pH ที่ทำการไทเทรต

กิจกรรมที่ 9.9

จงยกตัวอย่างไอออนของโลหะที่ใช้วิธีวิเคราะห์โดยการไทเทรต แบบย้อนกลับ (back titration) และแบบแทนที่ (displacement titration) พร้อมทั้งอธิบายวิธีวิเคราะห์

7. ความสามารถเลือกไอออนในการไทเทรตแบบเกิดสารประกอบเชิงซ้อน

(Selectivity in complexometric titration)

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า EDTA สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับไอออนของโลหะได้ทุกไอออน ดังนั้นถ้ามีสารละลายผสมของโลหะอยู่หลาย ๆ ชนิด เมื่อต้องการวิเคราะห์เพียงไอออนใดไอออนหนึ่ง จะมีวิธีการที่ทำให้เกิดการเลือกไทเทรตเฉพาะไอออนที่สนใจได้ (selectivity) ดังต่อไปนี้

1) วิธีการแยกทางเคมี (Chemical separation)

โดยการใช้วิธีการทางเคมีแยกเอาสปีชีส์ที่สนใจออกมาจากสารตัวอย่าง วิธีการที่ใช้มีดังต่อไปนี้คือ วิธีการตกตะกอน, การสกัด และโครมาโทกราฟี วิธีการเหล่านี้นักศึกษาจะได้ศึกษารายละเอียดในกระบวนวิชาเคมีวิเคราะห์ขั้นสูงขึ้นไป อย่างไรก็ตามการใช้เทคนิคเหล่านี้เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ก็ยังมีข้อเสียอยู่บ้างคือ อาจแยกออกได้ไม่สมบูรณ์ หรือในบางกรณีต้องผ่านขั้นตอนทางเคมีหลายขั้นตอน เพื่อเปลี่ยนสปีชีส์ที่สนใจให้อยู่ในรูปที่สามารถไทเทรตได้ อาจทำให้เกิด ข้อผิดพลาดได้มาก

2) ควบคุมความเป็นกรด (Control of acidity)

ตามที่ได้กล่าวรายละเอียดถึงอิทธิพลของ pH ที่มีต่อไอออนของโลหะในการไทเทรตมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าถ้ามีโลหะหลายตัวผสมกันอยู่ และแต่ละตัวสามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับ EDTA ที่เสถียรได้ที่ pH ต่าง ๆ กัน ก็จะสามารถวิเคราะห์หาปริมาณของโลหะที่สนใจได้โดยการควบคุม pH

ลองพิจารณาการวิเคราะห์หาปริมาณของนิกเกิล (II) ในสารละลายที่มีความเข้มข้นของแอมโมเนีย = 1 F และ pH = 10 ค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขของ Ni - EDTA ($K''_{NiY} = 1.72 \times 10^8$) แสดงว่า Ni²⁺ สามารถวิเคราะห์ได้ถูกต้องโดยการไทเทรตกับ

EDTA ที่ pH นี้ แต่ถ้าในสารละลายตัวอย่างนี้มีแคดไอออนพวกแอลคาไลน์เอิร์ท เช่น แมกนีเซียม, แคลเซียม, สทรอนเซียม และแบเรียมผสมอยู่ (ซึ่งสปีชีส์เหล่านี้สามารถเกิดสารประกอบเชิงซ้อนที่เสถียรกับ EDTA) จะถูกไทเทรตร่วมด้วยกับ Ni^{2+} เพราะที่ pH = 10 แคดไอออนเหล่านี้จะมีค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขเท่ากับ 1.77×10^8 , 1.77×10^{10} , 1.41×10^8 และ 2.23×10^7 ตามลำดับ ในการวิเคราะห์สามารถแก้ไขไม่ให้แคดไอออนที่เป็นตัวรบกวนเหล่านี้ทำปฏิกิริยากับ EDTA ได้โดยการทำให้สารละลายตัวอย่างมี pH = 5 โดยใช้สารละลายบัฟเฟอร์ของกรดแอสติก-แอสเทต เมื่อคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขของการเกิดคอมเพลกซ์ระหว่าง EDTA กับนิกเกิล, แมกนีเซียม, แคลเซียม, สทรอนเซียม และแบเรียม ที่ pH 5 จะได้ค่าเท่ากับ 1.41×10^{12} , 177, 1.77×10^4 , 141 และ 22.3 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่านิกเกิลจะมีค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขมากกว่าโลหะตัวอื่น ๆ หลายเท่า ดังนั้น EDTA จึงทำปฏิกิริยากับนิกเกิลก่อนตัวอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าวิธีการควบคุม pH นี้จะช่วยจัดการรบกวนจากแคดไอออนตัวอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

โดยเหตุผลอันเดียวกันนี้โลหะตัวอื่น ๆ เช่น อะลูมิเนียม, แคลเมียม, โคบอลต์, คอปเปอร์, ตะกั่ว, แมงกานีส และสังกะสี สามารถวิเคราะห์หาปริมาณในสารละลายที่มีพวกแอลคาไลน์เอิร์ทผสมอยู่ได้โดยการไทเทรตที่ pH = 5 เช่นกัน ถ้าเป็นโลหะพวกไดวาเลนซ์และเททราวาเลนซ์ สปีชีส์ เช่น บัสมัท (III), อินเดียม (III), เหล็ก (III), สแคนเดียม (III), ทอเรียม (IV), ยูเรเนียม (IV) หรือวานาเดียม (III) และในสารละลายมีสิ่งรบกวนพวกไดวาเลนซ์ของโลหะหนักผสมอยู่ สามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้ pH 1-2

3) การใช้มาสกิงเอเจนต์ (Use of masking agent)

นิกเกิล (II) สามารถไทเทรตกับ EDTA ถ้ามีพวกแอลคาไลน์เอิร์ทผสมอยู่ได้ ถ้าควบคุม pH ให้เหมาะสมแต่การควบคุม pH ไม่สามารถใช้ได้กับการวิเคราะห์แมงกานีส (II) ที่มีไดวาเลนซ์ของโลหะหนักตัวอื่น เช่น แคลเมียม, โคบอลต์, คอปเปอร์, โปรท, นิกเกิล และสังกะสี ปนอยู่ แต่สามารถทำให้เกิดความสามารถในการเลือกไทเทรตได้โดยใช้มาสกิงเอเจนต์ ซึ่งเป็นสารที่เมื่อเติมลงไปแล้วจะป้องกันไม่ให้แคดไอออนที่เป็นตัวรบกวนทำปฏิกิริยากับ EDTA ไซยาไนด์ไอออนเป็นมาสกิงเอเจนต์ที่ใช้กันมากที่สุดในการวิเคราะห์หาปริมาณแมงกานีส (II) เพราะแคดไอออนตัวอื่นจะเกิดไซยาไนด์คอมเพลกซ์ที่เสถียร เช่น $\text{Cd}(\text{CN})_4^{2-}$, $\text{Co}(\text{CN})_6^{2-}$, $\text{Cu}(\text{CN})_4^{2-}$, $\text{Hg}(\text{CN})_4^{2-}$,

$\text{Ni}(\text{CN})_4^{2-}$ และ $\text{Zn}(\text{CN})_4^{2-}$ ซึ่งไม่ทำปฏิกิริยากับไทเทรนต์ EDTA ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์หาปริมาณแมงกานีส (II) จะต้องเติมโพแทสเซียมไซยาไนด์เป็นมาสกกิงเอเจนต์เติมโพแทสเซียมทาทเรตเป็นตัวทำให้เกิดคอมเพลกซ์ช่วย เพื่อป้องกันการเกิดตะกอนของแมงกานีส (II) ไฮดรอกไซด์ ให้เติมกรดแอสโบบิก (เป็นตัวรีดิวซ์) เพื่อป้องกันการออกซิไดส์ของอากาศทำให้แมงกานีส (II) กลายเป็นแมงกานีสไดออกไซด์ และเติมแอมโมเนีย-แอมโมเนียคลอไรด์ เป็นบัฟเฟอร์ทำให้สารละลายมี $\text{pH} = 10$ และในการไทเทรตกับสารละลายมาตรฐาน EDTA ควรทำที่อุณหภูมิ 70°C ถึง 80°C

ตารางที่ 9.5 ตัวอย่างมาสกกิงเอเจนต์บางตัวที่ใช้ในการไทเทรตด้วย EDTA

มาสกกิงเอเจนต์ (masking agent)	
ไซยาไนด์, CN^-	ก) ใช้ในการไทเทรตตะกั่วในสารละลายแอมโมเนียคลอทาร์ทเรต ที่มี Cu หรือ Co เป็นสิ่งรบกวน ข) ไทเทรต Ca ที่ $\text{pH} 10$ ที่มีโควาเลนซ์ของโลหะหนัก ค) ไทเทรต In ในสารละลายแอมโมเนียคลอทาร์ทเรต ที่มี Cd, Co, Cu, Hg, Ni และ Zn ปนอยู่
ไตรเอทานอลามีน $\text{N}(\text{CH}_2\text{CH}_2\text{OH})_3$	ก) ไทเทรต Ni ในสารละลายแอมโมเนีย ที่มี Al, Fe และ Mn ปนอยู่ซึ่งจะถูกมาสกกิงเป็นไตรเอทานอลามีนคอมเพลกซ์ ข) ไทเทรต Mg ในสารละลายแอมโมเนียที่มี $\text{pH} 10$ และมี Al ปนอยู่ ค) ไทเทรต Zn หรือ Cd ในสารละลายแอมโมเนีย ที่มี Al ปนอยู่
ฟลูออไรด์, F^-	ก) ไทเทรต Zn ในสารละลายแอมโมเนีย ที่มี Al ปน ซึ่งจะถูกมาสกกิงเป็น AlF_6^{3-} หรือมี Mg และ Ca ปนอยู่ ข) ไทเทรต Ga ในกรดแกลเชียลแอซิดิก ที่ $\text{pH} 2.8$ เมื่อมี Al ปนอยู่
2, 3 ไดเมอร์แคปโตโพรพานอล	ก) ไทเทรต Mg ในสารละลายแอมโมเนียที่มี Bi, Cd, Cu, Hg และ Pb ปนอยู่ ข) ไทเทรต Th ที่ $\text{pH} 3$ ในสารละลายที่มี Bi และ Pb ปนอยู่

กิจกรรมที่ 9.10

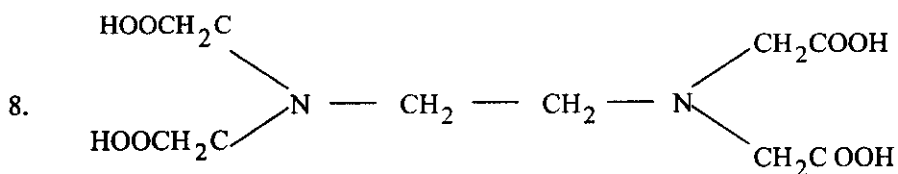
จงอธิบายถึงการเลือกไอออนที่ต้องการวิเคราะห์โดยวิธีการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อน
เมื่อมีไอออนที่รบกวนการไทเทรตผสมอยู่

แบบทดสอบหลังเรียน บทที่ 9

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้โดยละเอียด

1. จงเขียนปฏิกิริยาของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนและค่าคงที่ของสมดุล
2. จำนวนคู่อิเล็กตรอนอิสระที่สามารถเกิดพันธะโคเวเลนต์กับไอออนของโลหะ เรียกว่าอะไร
3. จงยกตัวอย่างลิแกนด์ที่มีคู่อิเล็กตรอนอิสระเพียง 1 คู่ มา 4 ชนิด
4. สารประกอบที่ใช้เป็นคอมเพลกซ์ซิงเอเจนต์ชนิด polydentate ligand ได้แก่สารประกอบชนิดใด
5. จงอ่านชื่อสารประกอบเชิงซ้อน $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4\text{Cl}_2$ และ $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$
6. จงยกตัวอย่างการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนชนิดที่ใช้ Inorganic complexing agents
7. การไทเทรตที่ใช้ในการวิเคราะห์หาปริมาณได้คือนั้น ปฏิกิริยาที่เกิดระหว่างไอออนของโลหะกับลิแกนด์ควรเกิดขึ้นในอัตราส่วนเท่าไร

(EDTA) เรียกชื่อเต็มว่าอะไร

9. เมื่อสัญลักษณ์ย่อของ EDTA คือ H_4Y ในสารละลายของ EDTA ควรมีสปีชีส์ใดอยู่บ้าง และปริมาณของแต่ละสปีชีส์ในสารละลายขึ้นอยู่กับอะไร
10. จงทำนายลักษณะเคอร์ฟของการไทเทรต 60.0 ลบ.ซม. ของโลหะ M^{n+} ที่มี 4 โคออดิเนชัน นัมเบอร์ ด้วยลิแกนด์ 3 ชนิด คือ
  1. monodentate ligand A เข้มข้น 0.08 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M
  2. bidentate ligand B เข้มข้น 0.04 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M
  3. quadridentate ligand D เข้มข้น 0.02 M เมื่อ M^{n+} เข้มข้น 0.02 M
 กำหนดให้ MA_4 มีค่า $K_{f_1} = 10^8$, $K_{f_2} = 10^6$, $K_{f_3} = 10^4$, $K_{f_4} = 10^2$
 $(\beta_4 = 10^{20})$

$$\text{MB}_2 \text{ มีค่า } K_{f_1} = 10^{12}, K_{f_2} = 10^8 \quad (\beta_2 = 10^{20})$$

$$\text{MD} \text{ มีค่า } K_f = 10^{20} \quad (\beta_1 = 10^{20})$$

11. สิ่งที่มีผลต่อเคอร์ฟของการไทเทรตคืออะไรบ้าง และจงอธิบายถึงอิทธิพลของสิ่งนั้น
12. จงยกตัวอย่างอินดิเคเตอร์ที่ใช้ในการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนมา 2 ชนิด
13. เทคนิคของการไทเทรตแบบเกิดสารเชิงซ้อนมีกี่วิธี อะไรบ้าง และจงอธิบายหลักการของแต่ละเทคนิค
14. การควบคุมให้การไทเทรตเลือกไทเทรตเฉพาะไอออนที่สนใจทำได้อย่างไรบ้าง จงอธิบาย

เฉลยแบบทดสอบ

$$K_f = \frac{[ML_n]}{[M][L]^n}$$

2. Coordination number
3. Cl^- , F^- , NH_3 , CN^-
4. สารประกอบอินทรีย์ที่มีคู่อิเล็กตรอนอิสระมากกว่า 1 คู่ เช่น aminopolycarboxylic acid
5. Tetraammine copper (II) chloride
Copper (II) hexacyanoferrate
6. การไทเทรตกลอไรด์ด้วยปรอท และการไทเทรตไซยาไนด์ด้วยเงินไอออน ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1 หน้า 689
7. 1 : 1
8. Ethylenediaminetetracetic acid
9. H_4Y , H_3Y^- , H_2Y^{2-} , HY^{3-} และ Y^{4-}
10. ดูรายละเอียดในหน้า 687 – 689
11. pH และ Auxiliary complexing agent
ดูรายละเอียดในหัวข้อ 4.1 – 4.2 หน้า 703 – 711
12. Eriochrom black – T และ calmagite

13. ดูรายละเอียดในหัวข้อ 6 หน้า 720

14. ดูรายละเอียดในหัวข้อ 7 หน้า 722

แบบฝึกหัด

- อธิบายความของคำต่อไปนี้
  - 1) complex
  - 2) chelate complex
  - 3) ligand
  - 4) labile complex
  - 5) masking agent
- ทำไมจึงทำการไทเทรต Cu^{2+} ด้วยแอมโมเนียไม่ได้ แต่ทำการไทเทรต Cl^- ด้วย Hg^{2+} ได้
- สารตัวอย่างที่บริสุทธิ์ของแคลเซียมคาร์บอเนตหนัก 0.4206 กรัม นำมาละลายด้วย HCl แล้วเจือจางให้มีปริมาตรเป็น 500 ลบ.ซม. ปรากฏว่าสารละลายนี้ 50.0 ลบ.ซม. ทำปฏิกิริยาพอดีกับสารละลาย EDTA จำนวน 38.84 ลบ.ซม. จงคำนวณหาความเข้มข้นของสารละลาย EDTA และคำนวณว่าต้องใช้ $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y} \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ (M.W. = 372.2) จำนวนกี่กรัมเพื่อเตรียมเป็นสารละลาย EDTA ชนิดนี้ จำนวน 1 ลบ.คม. ตอบ 0.01082, 4.027
- สารตัวอย่างน้ำจำนวน 100 ลบ.ซม. ถูกนำมาไทเทรตด้วย 12.24 ลบ.ซม. ของสารละลาย EDTA ในโจทย์ข้อ 3 จงคำนวณหาความกระด้างของน้ำในหน่วย ppm ของ CaCO_3
- MgCO_3 ไตเตอร์ของสารละลาย EDTA มีค่าเท่ากับ 1.240 mg/cm^3 จงคำนวณ
  - a) ความเข้มข้นเป็นฟอร์แมลของสารละลาย EDTA
  - b) CaCO_3 ไตเตอร์ของสารละลาย EDTA นี้ตอบ a) 0.0147, b) 1.472
- น้ำในแม่น้ำจำนวน 50.00 ลบ.ซม. ทำปฏิกิริยาพอดีกับ 25.33 ลบ.ซม. ของ $\text{Hg}(\text{NO}_3)_2$ ซึ่งสารละลาย $\text{Hg}(\text{NO}_3)_2$ มีคลอไรด์ไตเตอร์เท่ากับ 0.150 mg/cm^3 จงคำนวณหาความเข้มข้นของคลอไรด์ในแม่น้ำเป็น ppm ตอบ 76.00 ppm
- สารตัวอย่างแร่เงินหนัก 7.25 กรัม เมื่อแยกมลทินออกไปแล้วทำสารละลายให้เจือจางเป็น 500 ลบ.ซม. เมื่อนำมาไทเทรตสารละลายผสมของ 0.0980 กรัม ของ NaCN, 0.050 กรัม ของ KI และ 7.5 มิลลิโมลของ NH_3 ปรากฏว่าใช้สารละลายตัวอย่าง = 37.5 ลบ.ซม. จึงจะถึงจุดยุติโดยการสังเกตจากตะกอนของ AgI จงคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของเงินในแร่ ตอบ 19.8%

8. สารตัวอย่าง NaCN หนัก 0.6250 กรัม เมื่อนำมาละลายน้ำแล้วเติมแอมโมเนียเข้มข้นกับ KI เล็กน้อย แล้วนำมาไทเทรตกับ 0.1033 M AgNO₃ ปรากฏว่าใช้ AgNO₃ ไปเท่ากับ 24.32 ลบ.ซม. จงคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของ NaCN ในสารตัวอย่าง ตอบ 39.40

9. สารตัวอย่างหนัก 0.4340 กรัม ประกอบด้วย NaCN และ KCN เท่านั้นทำปฏิกิริยาพอดีกับ 0.1022 M AgNO₃ จำนวน 38.42 ลบ.ซม. จงคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของ CN⁻ ในสารตัวอย่าง

10. สารตัวอย่างของน้ำประปา 50.0 ลบ.ซม. ทำปฏิกิริยาพอดีกับ EDTA ที่มี CaCO₃ ไดเตอร์เท่ากับ 1.05 mg/cm³ จำนวน 20.4 ลบ.ซม. จงคำนวณหาความกระด้างของน้ำทั้งหมดในเทอมของ CaCO₃ เป็น ppm ตอบ 428 ppm

11. สารตัวอย่างเงินไอออนจำนวน 25.0 ลบ.ซม. ถูกเปลี่ยนให้เป็น dicyano argentate (I) ion โดยการเติม 0.0800 F Ni(CN)₄⁼ จำนวน 30.0 ลบ.ซม.

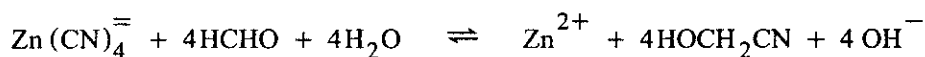

Ni²⁺ ที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาข้างบนเมื่อนำมาไทเทรตกับ 0.0240 F EDTA ปรากฏว่าใช้ EDTA = 43.7 ลบ.ซม. จงคำนวณหาความเข้มข้นของเงินในสารตัวอย่าง ตอบ 0.0839 F

12. สารตัวอย่าง 0.408 กรัม ประกอบด้วยตะกั่ว, แมกนีเซียม และสังกะสี เมื่อนำมาละลาย และทำปฏิกิริยากับไซยาไนด์ จะเกิดสารประกอบเชิงซ้อนขึ้นดังนี้

นำสารละลายนี้มาทำการไทเทรตตะกั่วกับแมกนีเซียมจะใช้ 42.4 ลบ.ซม. ของ 0.0206 F EDTA เสร็จแล้วเติม BAL (2, 3 dimercaptopropanol) ลงไป ตะกั่วจะถูกดึงมาเกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อน ทำให้ EDTA ถูกปล่อยเป็นอิสระ ไทเทรต EDTA ที่ถูกปล่อยจากตะกั่วด้วยสารละลาย 0.00765 F แมกนีเซียม ปรากฏว่าใช้สารละลายแมกนีเซียมไปเท่ากับ 19.3 ลบ.ซม. ตอนสุดท้ายเติมฟอร์มัลดีไฮด์ลงไปเพื่อดึงสังกะสีออกจาก Zn(CN)₄⁼ ดังนี้

Zn²⁺ ที่ถูกปล่อยออกมาจะทำปฏิกิริยาพอดีกับ 0.0206 F EDTA จำนวน 28.6 ลบ.ซม.

จงคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของโลหะทั้งสามในสารตัวอย่าง

ตอบ Pb 7.51%, Zn 9.44%, Mg 4.29%

13. จงคำนวณหาความเข้มข้นของ $\text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+}$ และ $\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+}$ ที่สมดุลของสารที่เกิดจากการผสม 10.0 ลบ.ซม. ของ 0.00200 F $\text{Zn}(\text{NO}_3)_2$ กับ 40.0 ลบ.ซม. ของ 0.200 F NH_3

$$\text{ตอบ } \text{Zn}(\text{NH}_3)_2^{2+} = 7.85 \times 10^{-7} \text{ M}$$

$$\text{Zn}(\text{NH}_3)_3^{2+} = 2.56 \times 10^{-5} \text{ M}$$

14. จงคำนวณหาความเข้มข้นของสปีชีส์ของเงิน [Ag^+ , $\text{Ag}(\text{NH}_3)^+$ และ $\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+$] ในสารละลายที่ประกอบด้วย 0.400 F NH_3 และความเข้มข้นรวมของเงินทุกสปีชีส์เท่ากับ 0.00300 M

$$\text{ตอบ } \text{Ag}^+ = 1.19 \times 10^{-9} \text{ M}$$

$$\text{Ag}(\text{NH}_3)^+ = 1.10 \times 10^{-6} \text{ M}$$

$$\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+ = 0.00300 \text{ M}$$

15. จงคำนวณหาความเข้มข้นเป็นโมลาร์ของสปีชีส์ $\text{Cu}(\text{NH}_3)^{2+}$, $\text{Cu}(\text{NH}_3)_2^{2+}$, $\text{Cu}(\text{NH}_3)_3^{2+}$ และ $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4^{2+}$ ในสารละลายที่มีความเข้มข้นของ Cu^{2+} เท่ากับ 1.50×10^{-4} F และ NH_3 เท่ากับ 2.50×10^{-3} F ที่สมดุล

$$\text{ตอบ } \text{Cu}(\text{NH}_3)^{2+} = 7.65 \times 10^{-3} \text{ F}$$

$$\text{Cu}(\text{NH}_3)_2^{2+} = 0.0895 \text{ F}$$

$$\text{Cu}(\text{NH}_3)_3^{2+} = 0.246 \text{ F}$$

$$\text{Cu}(\text{NH}_3)_4^{2+} = 0.123 \text{ F}$$

16. จงคำนวณหาความเข้มข้นของแมกนีเซียมที่ไม่ได้เกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อน ในสารละลายที่เกิดจากการผสมของ 0.200 F EDTA กับ 0.100 F $\text{Mg}(\text{NO}_3)_2$ ที่มีปริมาตรเท่ากัน สมมติให้สารละลายมี pH = 9.00

$$\text{ตอบ } 3.92 \times 10^{-8} \text{ M}$$

17. จงคำนวณหาความเข้มข้นของนิกเกิล (II) ที่ไม่ได้เกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อนในสารละลายที่เกิดจากการผสม 0.150 F EDTA กับ 0.100 F $\text{Ni}(\text{NO}_3)_2$ ที่มีปริมาตรเท่ากัน โดยบัฟเฟอร์ให้สารละลายมี pH = 10.50 และสารละลายบัฟเฟอร์ไม่เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับ Ni (II)

$$\text{ตอบ } 7.55 \times 10^{-19} \text{ M}$$

18. จงคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไข (conditional constants) ของการเกิดคอมเพลกซ์ของ EDTA กับ Mn^{2+} ที่

- a) pH 6.0 ตอบ 1.4×10^9
- b) pH 8.0 ตอบ 3.3×10^{11}
- c) pH 10.0 ตอบ 2.2×10^{13}

19. จงคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขของการเกิดคอมเพลกซ์ของ EDTA กับ Sr^{2+} ที่

- a) pH 7.0
- b) pH 9.0
- c) pH 11.0

20. ค่า K_f ของอะมีนคอมเพลกซ์ ของแคดเมียมคือ 320, 91, 20 และ 6.2 ตามลำดับ

จงคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขของปฏิกิริยาระหว่าง Cd^{2+} กับ Y^{4-} เมื่อ

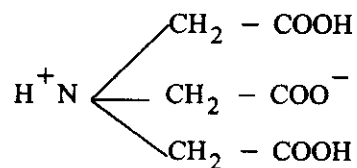
- a) NH_3 เข้มข้น 0.050 F และมี pH 9.0 ตอบ 8.1×10^{12}
- b) NH_3 เข้มข้น 0.050 F และมี pH 11.0 ตอบ 1.3×10^{14}
- c) NH_3 เข้มข้น 0.50 F และมี pH 9.0 ตอบ 5.0×10^9
- d) NH_3 เข้มข้น 0.50 F และมี pH 11.0 ตอบ 8.1×10^{10}

21. จงคำนวณหาค่าคงที่ที่มีเงื่อนไขของ Ni (II)–EDTA ในสารละลายที่ประกอบด้วย 0.500 M แอมโมเนียมไฮดรอกไซด์ กับ 0.500 F NH_3 อิสระ ตอบ 5.62×10^{10}

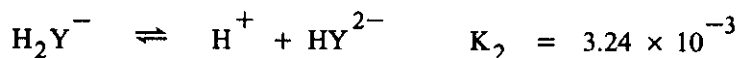
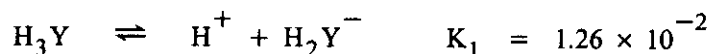
22. a) 50 ลบ.ซม. ของ 0.010 F ของแคดไอออน N^{2+} ถูกไทเทรตกับ 0.010 F EDTA จงคำนวณหาค่า K_{NY} ของการเกิด NY^{2-} เมื่อ 49.95 ลบ.ซม. ของไทเทรนต์ ถูกเติมลงไป แล้วสามารถทำให้ปฏิกิริยาเกิดได้สมบูรณ์ โดยมีการเปลี่ยนแปลง pN ไป 1.00 หน่วยในการเติมไทเทรนต์เพิ่มขึ้นอีก 0.10 ลบ.ซม.

b) โดยโจทย์ลักษณะเดียวกันแต่ใช้ความเข้มข้นของสารละลายเป็น 0.10 F

23. Nitriolotriacetic acid (NTA)

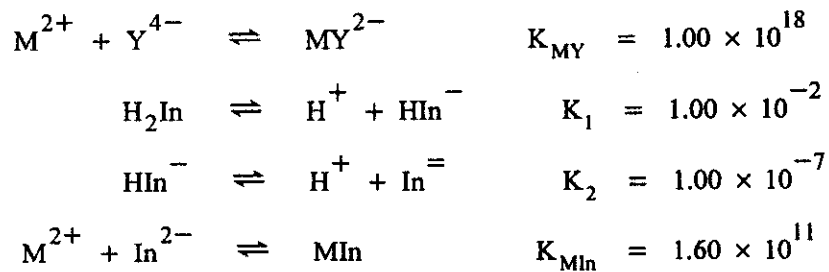
เป็นกรดอ่อนชนิดสามโปรตอน ซึ่งมีค่าคงที่ของการแตกตัวดังนี้

- จงสร้างกราฟที่แสดงการเปลี่ยนแปลงค่า α ที่ pH ต่างๆ ของ NTA แต่ละสปีชีส์
  - pH ในช่วงใดที่ทำให้สปีชีส์ H_2Y^- มีมากที่สุดในการละลาย และที่ pH ในช่วงใดที่ทำให้ HY^{2-} มีมากที่สุด
  - จงคำนวณหาความเข้มข้นของ NTA แต่ละสปีชีส์ในการละลายที่มีความเข้มข้นรวมของ NTA เท่ากับ 0.01500 F และมี pH = 4.12
- จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 50.0 ลบ.ซม. ของ 0.0100 F Sr^{2+} กับ 0.0200 F EDTA ในสารละลายที่บัฟเฟอร์ให้มี pH = 11.0 จำนวน pSr หลังจากเติม 0.00, 10.00, 24.00, 24.90, 25.00, 25.10, 26.00 และ 30.00 ลบ.ซม. ของไทแทรนด์
  - จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 50.0 ลบ.ซม. ของ 0.0150 F Fe^{2+} กับ 0.0300 F EDTA ในสารละลายที่บัฟเฟอร์ให้มี pH 7.0 จำนวน pFe หลังจากเติม 0.00, 10.00, 24.00, 24.90, 25.00, 25.10, 26.00 และ 30.00 ลบ.ซม. ของไทแทรนด์
  - จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 50.0 ลบ.ซม. ของ 0.00100 M Cu(II) ด้วย 0.1000 M EDTA สมมุติว่าในการละลายของทองแดงประกอบด้วย 0.400 F NH_3 และ 0.200 F NH_4NO_3 (ค่าคงที่ของการเกิดสารประกอบเชิงซ้อนระหว่าง Cu(II) กับ NH_3 เปิดดูได้ในภาคผนวกที่ 8)
  - จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 25.0 ลบ.ซม. ของ 0.0400 F Co^{2+} กับ 0.0500 F $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ ในสารละลายที่มี pH 9.00 โดยใช้ $\text{NH}_3/\text{NH}_4^+$ เป็นบัฟเฟอร์ สมมุติว่าความเข้มข้นของ NH_3 มีค่าคงที่ตลอดการไทเทรต คือเท่ากับ 0.0400 F จงคำนวณหาค่า pCo

หลังจากเติมไทเทรนต์ลงไป 0.00, 5.00, 10.00, 18.00, 20.00, 22.00 และ 30.00 ลบ.ซม.
ตามลำดับ

28. จงสร้างเคอร์ฟของการไทเทรต 25.0 ลบ.ซม. ของ 0.0200 F Ni^{2+} กับ $0.0100 \text{ F Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ ในสารละลายที่มี $\text{pH} = 10.0$ โดยใช้ $\text{NH}_3/\text{NH}_4^+$ เป็นบัฟเฟอร์ สมมติว่ามีความเข้มข้นของ $\text{NH}_3 = 0.100 \text{ M}$ ตลอดจนการไทเทรต จงคำนวณหาค่า pNi หลังจากเติมไทเทรนต์ 0.0, 10.0, 25.0, 40.0, 50.0 และ 60.00 ลบ.ซม. ตามลำดับ
29. สมมติว่าทำการไทเทรตโดยตรงระหว่าง EDTA กับสารละลาย M^{2+} ที่เข้มข้น 0.0100 M ซึ่งใช้กรดแอสติก - โซเดียมแอสเตต บัฟเฟอร์ให้สารละลายมี $\text{pH} = 5.00$ และใช้อินดิเคเตอร์ H_2In สมมติว่าทราบค่าต่างๆ ดังนี้

และสมมติว่า M^{2+} ไม่เกิดเป็นโลหะไฮดรอกไซด์ และไม่เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับแอสเตตไอออนที่ $\text{pH} 5.00$ ถ้าจุดยุติสามารถสังเกตได้เมื่อความเข้มข้นของ MIn กับอินดิเคเตอร์อิสระทุกรูป ($\text{In}^{=} , \text{HIn}^- , \text{H}_2\text{In}$) มีค่าเท่ากัน จงคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ความผิดพลาดของการไทเทรตที่เกิดขึ้นตามทฤษฎี ให้ปริมาตรเริ่มต้นมีค่าเท่ากับ 50.0 ลบ.ซม. และไม่มี การเปลี่ยนแปลงปริมาตรขณะไทเทรต

ตอบ + 0.45%